

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дранковський Олександр Едуардович

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ
В КЛАСІ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ**

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта.(Олігофренопедагогіка.Логопедія)

Галузь знань: 01. Освіта

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього рівня магістра

Науковий керівник

_____ Ю.А. Бондаренко

доктор педагогічних наук,
доцент,професор кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

«____»_____20__року

Виконавець

_____ О.Е.Дранковський

«____»_____20__року

Суми-2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ КЛАСУ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ	9
1.1.Нормативно-правове забезпечення діяльності асистента вчителя закладу загальної середньої освіти.....	9
1.2.Моделі взаємодії асистента вчителя та вчителя в освітньому процесі	
Error! Bookmark not defined.	
1.3.Роль асистента вчителя в діяльності команди психолого-педагогічного супроводу.....	18
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ (практичний досвід роботи).....	255
2.1. Участь асистента вчителя у роботі консилиуму	255
2.2. Участь асистента вчителя у роботі з батьками учнів класу	29
2.3.Участь асистента вчителя у складанні індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами	32
2.4. Участь асистента вчителя в освітньому процесі (на прикладі уроків математики)	42
Висновки до розділу 2.....	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ.....	75
Додаток А	765
Додаток Б	79

Додаток В	90
-----------------	----

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ІПР- індивідуальна програма розвитку.

ІРЦ- Інклюзивно-ресурсний центр.

КППС- команда психолого-педагогічного супроводу.

МКФ- Міжнародна класифікація функціонування, життєдіяльності та здоров'я.

МКХ- Міжнародна класифікація хвороб

МОН- Міністерство освіти і науки України.-

ООП- особливі освітні потреби.

РЦПІО- ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти.

ОРА- опорно – руховий апарат.

ВСТУП

Актуальність. Сьогодні в Україні відбувається реформування освітньої системи, де невід’ємною частиною стає її інклюзивна складова. Обраний державою напрям на створення гідних умов навчання для дітей з особливими освітніми потребами є кроком до впровадження європейських принципів та стандартів життя. Впровадження інклюзивної освіти керується низкою міжнародних та національних стандартів: Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю та Саламанською декларацією (1994), Копенгагенською декларацією (1995), Конвенцією про права осіб з інвалідністю (2006), Інчхонською декларацією (2015), Конституцією України (1996), Законом України «Про освіту», Постановами Кабінету Міністрів України, Наказами Міністерства освіти і науки України.

Відповідно до національних нормативних документів сучасний заклад освіти має створювати умови для ефективного навчання і виховання усіх категорій осіб, що вимагає усунення бар’єрів, які заважають нормальному функціонуванню дитини, входженню у соціальне середовище. Одним із способів подолання бар’єрів в інклюзивному освітньому середовищі є залучення спеціалістів, зокрема асистентів учителів, завдання яких – допомогти вчителю в забезпеченні особистісно зорієнтованого, індивідуального підходу в освітньому процесі.

Низкою науковців, зокрема С. Богданов, Ю. Бондаренко, В.Засенко, Г. Гаврюшенко, Е. Данілавічюте, Т. Дегтяренко, А. Колупаєва, С. Миронова, Н. Найда, Н. Софій, І. Ярмошук, І. Малишевська, О. Таранченко та ін., досліджено проблему знаходження шляхів ефективного впровадження інклюзивної освіти на сучасному етапі в Україні, особливостей роботи педагогічних працівників у цьому процесі, зокрема асистента учителя, як активного учасника психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, що виконує організаційну, навчально-розвиткову, діагностичну, прогностичну та

консультативну функції.

Однак, аналіз практики засвідчив, що проблемою сьогодення є недостатність уявлень у асистентів учителів щодо організаційних засад їхньої діяльності в класі з інклюзивним навчанням, зокрема особливостей співпраці з учителем та батьками учнів, участі у роботі консилиуму, розробки індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Отже, соціальна значущість проблеми дослідження, з одного боку, і недостатня її розробленість у сучасній інклюзивній освіті з іншого, труднощі, що виникають при її вирішенні в педагогічній практиці роботи асистентів учителів, визначили вибір теми магістерського дослідження «Організаційні засади роботи асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням».

Зв'язок роботи з темою кафедри. Дослідження виконано в межах колективної теми кафедри спеціальної та інклюзивної освіти: «Корекційно-реабілітаційна діяльність в сучасному освітньому просторі» (державний реєстраційний номер 0121U 09109).

Мета дослідження – дослідити та розкрити організаційні засади роботи асистента вчителя класу з інклюзивним навчанням закладу загальної середньої освіти.

Завдання дослідження:

1. Вивчити стан розробленості проблеми організаційних засад роботи асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням в теорії інклюзивної освіти.
2. Розкрити особливості участі асистента вчителя у роботі консилиуму закладу освіти.
3. Охарактеризувати специфіку діяльності асистента вчителя у роботі з батьками учнів класу.
4. Спроектувати роль асистента вчителя у складанні індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами.
5. Визначити участь асистента вчителя в освітньому процесі на прикладі уроків математики.

Об'єктом дослідження є освітній процес в класі з інклюзивним навчанням закладу загальної середньої освіти.

Предмет – організаційні засади роботи асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, порівняння, узагальнення теоретичного матеріалу; емпіричні: педагогічне спостереження, бесіда.

Елементи наукової новизни одержаних результатів: *узагальнено* теоретичний матеріал щодо питання теоретико-методичних засад організації роботи асистента вчителя класу з інклюзивним навчанням; *доповнено* дані щодо організаційних засад діяльності асистента вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що впроваджено в освітній процес закладів загальної середньої освіти дані щодо особливостей участі асистента вчителя у роботі консилиуму закладу освіти, взаємодії з батьками учнів класу, складанні індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, участі в освітньому процесі на прикладі уроків математики.

Результати дослідження можуть бути використані асистентами вчителів закладів загальної середньої освіти у процесі професійної діяльності, у навчальних курсах для студентів закладів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Апробація результатів дослідження та публікації. Апробація результатів здійснювалася шляхом участі в V Міжнародній науково-практичній конференції для студентів та молодих учених, яка пройшла 19-20 травня 2021 року.

Основні результати дослідження висвітлено у публікації: «Соціальна та академічна інклюзія у європейській та вітчизняній вищій освіті» у збірнику наукових праць «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ: ІМІДЖ, МОБІЛЬНІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ».

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота

складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (найменування) та додатків. У тексті містяться 5 таблиць. Основний зміст магістерської роботи викладено на 74 сторінках. Загальний обсяг магістерської роботи складає 88 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ КЛАСУ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

1.1. Нормативно-правове забезпечення діяльності асистента вчителя закладу загальної середньої освіти

Професія асистента вчителя досить молода. Професію асистента вчителя було запроваджено одинадцять років тому. Навесні наступного року відбудеться перший випуск дітей з ООП, які розпочали навчання з асистентами. До цього робота асистента вчителя в Україні була відсутня. Це змусило нас звернутися до досвіду розвинених країн. Вивчення зарубіжного досвіду та проведення експериментальної роботи у навчальних закладах окреслили функції асистента вчителя. Завершено розробку організаційно-правового поля діяльності асистента вчителя у школі. Наразі робота асистента вчителя поділена на організаційну, навчально-виховну, діагностичну, прогностичну та консультативно-комунікативну функції.

Організаційна функція помічника складається з:

- спостереження за дитиною;
- організація навчального процесу;
- організація робочого місця дитини;
- співпраця з фахівцями.

Навчально-розвивальна та виховна функції складаються з:

- залучення дітей із ООП до участі у технічній та художній творчості;
- співробітництво з класним керівником;
- здійснення педагогічної підтримки дітей з ООП;
- розвиток дитини.

Діагностична функція полягає в діагностиці досягнень учнів та виконанні

ІІІР.

Прогностична функція полягає у розробці ІІР із групою фахівців на основі вивчення прогнозу розвитку дитини.

Консультативно-комунікативна функція складається з:

- постійне спілкування з батьками;
- консультування класного керівника та батьків.

Асистентом вчителя може бути особа, яка має вищу чи педагогічну освіту. Забезпечення розробки індивідуальних завдань та роздавальних матеріалів для дітей із ООП. Залучення студентів до різноманітних видів творчої діяльності. Участь у розробці та реалізації ІІР дитини. Нині важко уявити інклюзивний клас без асистента вчителя.

Асистенту вчителя потрібно постійно навчатись. Без цього неможливе підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури.

Асистент вчителя повинен знати:

- основи законодавства про освіту;
- освітні стандарти;
- нормативні документи;
- сучасні здобутки науки;
- етику.

Асистент вчителя повинен мати розвинені комунікативні навички. Вміти співпереживати та знаходити вихід із конфліктних ситуацій. Запроваджено посаду асистента вчителя з розрахунку один тариф на один клас включно. При цьому асистент вчителя працює з інклюзивним класом, в який може входити кілька учнів з ООП. Так, наприклад, у класі може бути від одного до трьох учнів з порушеннями ОРА.

Інклюзивна освіта потребує зміни персоналу навчального закладу. Потрібні суттєві зміни у культурі та діяльності закладу. Створення інклюзивного освітнього середовища - сукупності умов, методів та засобів навчання, виховання та розвитку дітей.

Щоб організувати навчання учня з ООП, асистент повинен сформулювати

уявлення про особистість його персонажа. Педагогічна діяльність будується залежно від характеру учня з ООП, рівня освіти. До кожного учня потрібний індивідуальний підхід. В. Сухомлинський наголосив, що без знання дитячої душі навчання неможливе. Тільки вчителю, який знає душу дитини, учні відкриваються: «... без знання дитини – її розумового розвитку, мислення, інтересів, захоплень, здібностей, нахилів – немає освіти» [77]

Заступник директора з виховної роботи є безпосереднім керівником асистента вчителя з інклюзивної освіти. Асистент вчителя може працювати з кількома учнями з ООП у різних класах. Навчальне навантаження асистента вчителя складає 25 годин на тиждень. Відповідно до розкладу занять він бере участь у запланованих шкільних заходах. Під керівництвом вчителя він працює у класі та планує діяльність, визначену його посадовими обов'язками. У разі відсутності дитини з ООП, за яким він закріплений, помічник може бути залучений до психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП інших класів. З нового навчального року можуть змінюватись учні з ООП асистента вчителя. Під час шкільних канікул у школі працює асистент вчителя згідно свого педагогічного навантаження. Помічник вчителя обмінюється інформацією з інклюзивного навчання з адміністрацією, класним керівником, з яким він співпрацює, з практичним психологом, батьками дитини із ООП та іншими учасниками освітнього процесу.

Одне із завдань асистента вчителя - допомогти батькам сприймати власну дитину з ООП як особистість. Важливо, щоб сім'ю дитини помічав асистент вчителя. Зацікавленість вчителів у розвитку дітей та їхня готовність допомогти батькам у вихованні дітей є пріоритетом інклюзивної освіти. Серед факторів, які найбільше впливають на успішність соціалізації дитини з ООП у сім'ї:

- 1) повага до дитини;
- 2) сприйняття такою як є;
- 3) похвала дитини;
- 4) розмова з дитиною;
- 5) підкреслення його сильних сторін;

б) вплив на дитину на прохання.

На виконання своїх посадових обов'язків помічник повинен мати відповідну професійну підготовку. Помічник вчителя у роботі постійно покладається на принцип дитиноцентризму.

Педагогіка партнерства у відносинах з учнями та їхніми батьками передбачає, що дитина перебуває у центрі уваги як особистість. Помічником вчителя може бути особа, яка має вищу чи педагогічну освіту. Забезпечення розробки індивідуальних завдань та роздавальних матеріалів для дітей із ООП. Залучення студентів до різноманітних видів творчої діяльності. Участь у розробці та реалізації ІПР дитини. Нині важко уявити інклюзивний клас без асистента вчителя.

Професійне співробітництво вчителя з помічником вчителя передбачає ефективне спілкування. Він повинен починатися з чіткого визначення обов'язків та функцій кожної людини, а також створення можливостей постійного спілкування (див.табл. 1.1).

Необхідно, щоб помічники вчителя були обізнані про всі принципи управління та події у житті школи – у цьому допомагають різні групи помічників, створені спільнотою у «Вайбері». Помічники повинні брати участь у зборах педагогічного колективу школи.

Робота помічників вчителів у класі буде ефективнішою, якщо цілі розвитку дитини, визначені в ІПР, будуть чітко узгоджені із загальноосвітніми цілями, встановленими вчителем для студентської спільноти всього класу. Помічники вчителів у щоденному моніторингу успішності та проблем учнів з ООП допомагають створити базу даних для подальших успіхів дитини. Необхідно вчасно побачити, що учень вже досяг або досягнув поставленої мети, і повідомити вчителя про свої спостереження. Зокрема, помічникам вчителів необхідно знати, як правильно заповнювати Щоденник спостережень

(Додаток А).

Ефективна співпраця між учителем та помічником вчителя зумовлена загальною відповідальністю за роботу в інклюзивному класі. Щоб забезпечити

робочі відносини, вчителі мають:

Таблиця 1.1

Співробітництво вчителя з асистентом вчителя

Обов'язки вчителя	Обов'язки асистента вчителя	Спільна робота вчителя та асистента вчителя
Вивчення можливостей та потреб дитини	Вести спостереження за особливостями психофізичного розвитку учня з ООП. Відвідувати зустрічі КППС зі складання ІНП, ІПР	Обговорити можливості учня з ООП, його сильні та слабкі сторони. Відвідувати зустрічі КППС зі складання ІНП, ІПР
Розробити програму навчання на основі робочого плану та ООП учня, розглянут альтернативи	Допомогти у підготовці ІНП, ІПР. Оновлювати інформацію про учнів та ІНП, ІПР	Обговорити бажані результати для учня. Обговорити цілі ІПР. Участь у розробці ІНП, ІПР учня з ООП
Спланувати роботу на уроці та підібрати ресурси. Вибрати відповідний вид роботи згідно з ІНП. Визначити пріоритети	Допомогти у доборі і складанні матеріалів, у розробці візуальних засобів, надавати допомогу вчителю	Обговорити підготовку матеріалу та зміну навчального плану з огляду на потреби учня
Розробити чітку систему організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі та очікувань щодо освітніх можливостей учня з ООП.	Працювати відповідно до системи організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі, правил поведінки та очікувань можливостей учнів з ООП, його ІНП.)	Регулярно зустрічатись, щоб обговорювати досягнення учня з ООП. Обговорити реальний етап освітніх досягнень учня з ООП, його відповідність очікуванням, виконання ІНП, ІПР
Планувати план уроку, проводити навчання згідно з цим планом. Спостерігати за процесом навчання, у разі потреби допомагати учням з ООП. Залучати учнів з ООП до виконання окремих видів діяльності спільно з класом. Моделювати методи навчання і належну мову. Надати асистентам ресурси	Проводити додаткові пояснення учням з ООП, адаптувати завдання, враховуючи можливості учня з ООП, корегувати їх навчальну діяльність. Спостерігати за їх діяльністю. Формувати і сприяти закріпленню конкретних умінь, навичок. Сприяти розвитку зв'язного мовлення учнів з ООП (під керівництвом учителя). Вести спостереження, надавати вчителю об'єктивну інформацію щодо навчальної діяльності учнів з ООП	Чітко висловити результати та обмінятися досвідом. Обговорити конкретні стратегії, діяльність і результати, виконання завдань ІНП. Обговорити розташування робочого місця. Обговорити необхідність гнучкого розкладу відвідування уроків учнями з ООП

Продовження таблиці 1.1

Слідкувати за прогресом учнів з ООП та оцінювати його	Обговорити спостереження. Обмінятися інформацією	Спостерігати за поведінкою учнів і надавати інформацію вчителю
Слідкувати за виконанням ІНП	Збирати і записувати дані для подальшого оцінювання учня, внесення доповнень до ІНП. Вносити пропозиції вчителю щодо завдань, розроблених для учня з ООП	Обговорити пропозиції щодо доповнення ІНП, ІПР (чи внесення змін)

- 1) обговорювати завдання із помічниками вчителя;
- 2) наголошують на важливості конфіденційності;
- 3) обговорити підхід до навчання та управління класом;
- 4) призначати регулярні зустрічі з помічником для обговорення його спостережень за студентами ООП;
- 5) отримувати відгуки та звіти;
- 6) вчасно дізнаватися про важкі моменти та продумувати стратегії реалізації програм.

Основна відповідальність формування взаємодії «вчитель- асистент учителя» лежить на директорі школи. Директор як керівник освітнього процесу повинен забезпечити збереження цілісності педагогічної професії. Директор може полегшити цей процес двома способами: розробити чіткі посадові інструкції для допоміжного персоналу і пояснити вчителям, як оцінювати роботу помічників вчителів. Моніторинг ефективності має ґрунтуватися на чітких посадових інструкціях. Вчителі часто повинні давати помічникам зворотний зв'язок про свою роботу. Таке поєднання зворотного зв'язку, позитивної підтримки та самооцінки полегшує процес формального контролю вчителем.

Сфера діяльності асистентів вчителів повністю зосереджена у класах з інклюзивною освітою. Тому робота помічників вчителів має бути ретельно організована на початку їхньої роботи, щоб мати можливість внести деякі корективи до організаційного процесу співробітництва. Чітка організація діяльності повинна гарантувати, що освітні послуги, що надаються, відповідають потребам учня. Помічник вчителя має чітко розуміти процес спостереження.

У роботі асистента вчителя важливим є індивідуальний підхід, що передбачає здійснення супроводу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів:

1) помічник вчителя за необхідності допомагає всім учням класу, які мають труднощі з навчанням;

2) ролі помічника вчителя та фахівця з навчання різні, а саме: помічник вчителя має принципи роботи в освітній установі з інклюзивною освітою та має спеціальну освіту, але виконує супутню функцію, а вчитель – лідерство [11,13].

Важливим напрямом діяльності всіх фахівців інклюзивної освітньої установи, зокрема помічника вчителя, є систематичне вивчення можливостей та потреб дитини, оцінка динаміки її розвитку. Помічник вчителя, тривалий час перебуваючи з учнем, має можливість постійно контролювати його діяльність у навчальному та позанавчальному середовищі та аналізувати його. Такі дані бажано занести до щоденника спостережень, щоб подати результати на засіданні КППС. Часто виникає питання, де має бути помічник учителя під час уроку. Зазвичай помічник вчителя знаходиться поруч із учнем із ООП, щоб не відволікати інших дітей у класі.

Студенту з ООП необхідно вибрати найзручніше для нього місце. Під час уроку помічник вчителя може змінювати позу, щоб допомагати іншим учням або паралельно вирішувати питання, що виникають.

При першому знайомстві з інклюзивним класом учням треба пояснити, чому одному з їхніх однолітків потрібен помічник. Щоб не допустити відокремлення учня з ООП, важливо, по-перше, щоб помічник вчителя підходив до дітей під час уроку та під час перерви спілкувався з усіма учнями; по-друге, він пояснив, що саме цьому учневі потрібна допомога, й у майбутньому асистент допоможе тому, кому підтримка також буде необхідна. Із часом діти звикають до такої практики та сприймають її як звичайну [13].

Розглядаючи організаційний аспект роботи асистента вчителя, слід зауважити, що тут, як і взагалі в інклюзивному навчанні, не існує універсальних інструкцій, а лише рекомендації, так і стосовно асистента вчителя неможливо

передбачити всі варіанти, що виникають на практиці. У кожному конкретному випадку, приймаючи рішення, слід урахувати індивідуальні особливості дитини з ООП, рекомендації фахівців та батьків.

1.2. Моделі взаємодії асистента вчителя та вчителя в освітньому процесі

Важливою умовою співробітництва класного керівника та асистента вчителя є узгодженість дій. Головний у класі – класний керівник. Але також важлива участь асистента вчителя у класі. Вчитель керує роботою у класі разом із асистентом вчителя. Вчитель бере безпосередню участь у процесі, а помічник вчителя супроводжує дитину з ООП. Учні, які мають певні проблеми із засвоєнням матеріалу, перебувають під подвійною опікою. Мудрий вчитель ніколи не відмовиться від допомоги асистента вчителя. Вчитель та його асистент працюють разом, щоб покращити знання учнів з ООП. Одне із завдань у роботі вчителя та асистента - направити учня із ООП на освітню траєкторію.

Класний керівник та асистент відіграють різні ролі у житті учня з ООП. Але мета їхньої роботи спільна. Обидва відповідають за освіту дитини з ООП. Вчителі мають бути впевнені, що у разі потреби можуть розраховувати на допомогу асистентів. Вчитель та його помічник мають розуміти, що вони – одна команда для інклюзивних учнів. Це потребує планування спільних дій, обговорення поглядів кожного на спільну роботу [31]. При організації діяльності у межах взаємодії «вчитель - асистент вчителя», насамперед, слід розуміти, що це команда односторонніх, які виконують свої обов'язки, вирішують різні завдання, але мають спільну мету. Основна роль у забезпеченні навчального процесу на уроках належить вчителю, а асистент повинен подбати про придбання інформації, знань та навичок у учнів з ООП. Тому асистент вчителя є його помічником, а його функціональні обов'язки входять розвиток дитини з ООП.

Вчитель несе відповідальність за засвоєння навчальної програми та виконує обов'язки, пов'язані з її засвоєнням учнями. Завдання, які не стосуються навчання дітей, можна доручити асистентам вчителів. Асистент може встановити мультимедійне обладнання, показувати слайди на інтерактивній дошці або обговорювати роботу в класі зі студентами. Тобто незалежно від того, який асистент живе у класі і не має права блокувати лише учнів із ООП. У певні моменти навчального процесу помічник бере участь у навчанні дітей з ООП. Однак ці дії виконує асистент під керівництвом вчителя, без оцінки учнів. Якщо вчитель покладається на допомогу асистента у навчальному процесі, він повинен розуміти потребу в інформації для складання бази даних, щоб постійно ставити діагноз, давати рекомендації та оцінювати учнів. Вчитель повинен особисто проводити все навчання, щоб встановити взаємодію з учнем, необхідне прийняття відповідних освітніх рішень. Асистент вчителя може виконувати ті навчальні функції, які йому делегує вчитель. Це допомагає мотивувати студентів. Допомагає вчителю у розробці матеріалів освітньої програми. Вчитель готує наочні посібники до занять. Але використовує асистента для індивідуального навчання учня з ООП.

Асистент вчителя також відіграє роль під час контролю – він підтримує стандарт догляду, який може забезпечити вчитель.

Асистент допомагає працювати з оргтехнікою. Для повноцінного уроку використовують шкільні ресурси всіх видів, включаючи тексти, підручники, бібліотечні матеріали. Аудіовізуальне обладнання, комп'ютерне обладнання, інтерактивні дошки – все має працювати, щоб учні засвоїли урок. Роль асистента повинна полягати у наданні якісної допомоги у взаємодії вчителя та учня за допомогою усунення технічних бар'єрів. Якщо асистент добре виконує цю роль, у вчителя з'являється вільний час, щоб спілкуватися в першу чергу з учнями.

Вчитель та асистент мають педагогічну освіту. Проте їхня спеціалізація різна. Викладач має педагогічну підготовку та володіє методами, технологіями навчання, актуальними для нормативного навчання студентів. Помічник вчителя має підготовку за спеціальною освітою, методичні посібники з навчання

студентів із ПДО. Об'єднання цих професійних сфер у спільній педагогічній діяльності визначає зворотний зв'язок. Тобто не тільки помічник повинен ділитися з учителем актуальними знаннями в галузі спеціальної освіти, а й отримувати від вчителя актуальну інформацію про навчання стандартних учнів.

Спеціальна освіта є корисною для помічників вчителів при виконанні ними своїх обов'язків. Вчителі можуть полегшити свою роботу з допомогою певних підходів. Насамперед, вчитель та асистент повинні організувати свою роботу так, щоб зустрічі формату «вчитель – помічник вчителя» проходили постійно. Дуже важливо регулярно проводити такі зустрічі на початку навчального року. Також ці зустрічі в нагоді після прийняття на роботу асистента вчителя або нового вчителя. Для того щоб учитель зі своїм асистентом могли чітко з'ясувати свої ролі та визначити способи комунікації між собою, вони повинні бути однією командою.

1.3. Роль асистента вчителя в діяльності команди психолого-педагогічного супроводу

Успішність вирішення завдань щодо організації інклюзивної освіти залежить від багатьох факторів, серед яких:

- 1) командний підхід;
- 2) задоволення індивідуальних освітніх потреб;
- 3) співробітництво з батьками;
- 4) створення сприятливої атмосфери спілкування.

Залучення різних спеціалістів для розробки стратегії навчання дитини із ООП є важливим фактором інклюзивної освіти. Суть командного підходу полягає в активному залученні викладачів освітніх установ та додаткових спеціалістів, задіяних у команді, для надання психологічної та педагогічної підтримки студентам, які мають ООП. Командний підхід зазвичай орієнтований

виявлення труднощів у роботі школи та пошук рішень. «Командна гра» допомагає значно покращити якість викладання та навчання та покращити успішність студентів з ООП. Команда відіграє провідну роль у повному та всебічному включенні дітей з ООП у навчання. Провідні фахівці, які працюють у команді, повинні:

- а) узгоджувати свої плани та дії з іншими учасниками;
- б) володіти інноваційними технологіями;
- в) застосовувати педагогічні ідеї та досвід на практиці.

До команди психолого-педагогічного супроводу входять такі учасники: вчитель, помічник вчителя, батьки, дитина, представники адміністрації установи, психолог, соціальний педагог, логопед та інші спеціалісти установи. Фахівці, які не є співробітниками установи, також можуть бути залучені до спільної роботи з організації підтримки дитини із ООП. Співробітники ІРЦ включаються до роботи КППС.

Робота команди потребує підтримки за такими основними напрямками:

- а) сприяння розробці ІПР;
- б) проведення додаткових обстежень;
- в) вирішення спорів;
- г) методичне забезпечення.

Таким чином, командна діяльність в установі інклюзивної освіти здійснюється на трьох рівнях:

- 1) команда лише на рівні класу, надає безпосередню підтримку дітям з ООП: вчитель, помічник вчителя, батьки, дитина;
- 2) команда на рівні школи, до якої входять єдина спільнота фахівців, які надають психолого-педагогічну підтримку дітям із ООП, адміністрація установи, вчителі, помічники вчителя, психолог, соціальний педагог, логопед, логопед та інші спеціалісти школи. навчальний заклад та залучені з інших установ;
- 3) залучено фахівців інших організацій, фахівців ІРЦ.

Якщо діяльність перших двох команд здійснюється в окремому навчальному закладі, група підтримки (співробітники ІРЦ) взаємодіє з усіма

освітніми установами інклюзивної освіти на адміністративній території.

Основне завдання колективу на рівні класу та школи – вирішувати завдання:

- 1) розробка індивідуальної програми розвитку (ІПР) для кожної дитини із ООП;
- 2) забезпечення організації надання психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг, які можуть бути надані в освітній установі;
- 3) контроль за створенням відповідних умов для інтеграції дітей з ООП до освітнього середовища;
- 4) консультативна робота з батьками або законними представниками дітей із ООП щодо особливостей їх навчання та виховання;
- 5) проведення інформаційно-просвітницької роботи з метою запобігання дискримінації та порушення прав дітей, формування доброзичливого та неупередженого ставлення до дітей із ООП;
- 6) захист прав осіб із ООП при виявленні травмуючих обставин або ризику для життя та здоров'я дитини, або ризику для життя і здоров'я дитини.

Продуктивне виконання цих завдань командами вимагає координації та організаційних та методичних вказівок з боку групи підтримки – співробітників ІРЦ [25]. КППС дитини із ООП у загальноосвітньому закладі формується наказом директора установи. Її робота регулюється Положенням про команду підтримки.

Після вступу дитини до закладу інклюзивної освіти дитина попередньо вивчається педагогом (помічником вчителя, іншими членами групи підтримки). Це відбувається під час спостереження за дитиною на безкоштовних заняттях (ігри, навчання, рутинні моменти, прогулянки, зустрічі та прощання), а також спеціально організованих діагностичних заняттях. Після встановлення діагнозу визначається необхідність ретельного обстеження, визначається освітній маршрут дитини в умовах загальноосвітньої установи, планується залучення учасників КППС.

Експерти також виявляють дітей із групи ризику, які потребують більш

ретельної діагностики і, при необхідності, визначення їх статусу як дітей з особливими освітніми потребами. Їх відправляють на комплексну оцінку розвитку ІРЦ. Навіть якщо цей статус дитини не встановлений, в інклюзивному класі є можливість індивідуалізувати його освітню програму. Таким чином, для дітей з ООП створюється інклюзивний клас, але згідно із Законом України «Про освіту» інклюзивна освіта передбачає рівне включення до освітнього середовища ВСІХ його учасників. Таким чином, кожна дитина, яка навіть не має статусу дитини з ООП, має можливість і право враховувати свої освітні потреби в освітньому процесі. Щоб запровадити інклюзивну освіту для дитини з особливими освітніми потребами, ми маємо визначити:

- 1) яким навичкам потрібно навчати дитину із ООП;
- 2) як навчити дитину.

На підготовчому етапі до інклюзивного освіти проводиться аналіз наявних ресурсів навчального закладу. Важливо проаналізувати, які ресурси доступні у школі задоволення потреб дитини, і що (де, як і за яких умов) слід задіяти. Особливо це стосується визначення додаткових корекційно-реабілітаційних послуг. Адже навчальний заклад не може повною мірою реалізувати корекційно-розвивальну складову освітнього процесу, а тому необхідно подбати про те, де дитина зможе отримати інші послуги.

Помічник вчителя перебуває з учнем під час уроків, позакласної діяльності, супроводжує його на додаткових заняттях, що розвивають, спостерігає за процесом таких занять (при необхідності), має можливість зв'язуватися з фахівцями, обговорювати з ними важливі питання. Таким чином, він може отримати консультацію фахівця та надати інформацію про дитину, постійно спілкується з батьками учнів, залучає їх до планування роботи та реалізації програм. За потреби студентам з ООП у процесі навчання пропонується індивідуальна психологічна чи педагогічна корекція.

Індивідуальні спеціальні заняття з дітьми з ООП організовуються у випадках, коли рішення корекційних завдань вимагає концентрації уваги дефектолога (логопеда, тифлопедагога, сурдопедагога) на одній дитині, а також

при виконанні індивідуальних корекційних програм для дітей з тяжкими формами інвалідності.

Психологи та логопеди відіграють особливу роль в установах інклюзивної освіти. Слід наголосити на важливості їхньої співпраці. Психолог і логопед входять до складу групи підтримки, беруть активну участь у вирішенні всіх питань виховання та соціалізації студентів із ООП.

Плануючи навчальний процес, кожен із фахівців навчального колективу орієнтується на наступних принципових позиціях:

- 1) запровадження інноваційних педагогічних підходів та методів, у тому числі при оцінці навчальних досягнень зазначеної категорії дітей;
- 2) впровадження індивідуального підходу практично до кожної дитини з відхиленнями у розвитку (індивідуальні освітні програми);
- 3) надання (в умовах загальноосвітньої установи) психолого-педагогічної, корекційно-реабілітаційної підтримки дітей із ООП.

Для забезпечення загального успіху ставлення до кожного слід ставитися з повагою та вдумливо та наполегливо працювати на благо дитини [11].

Для складання освітньої програми студенту з когнітивними порушеннями (розумова відсталість, затримка розумового розвитку) необхідно визначити рівень сформованості пізнавальної мотивації, знати особливості психічних процесів та способи формування. Тому для роботи потрібно порадитись із соціальним педагогом, який допоможе розкрити технологію роботи з дітьми з цим типом порушення. Тобто вчитель повинен усвідомити, що навчання дитини відбуватиметься в ігровій формі; застосовуватиметься велика кількість повторень, прямі покази виконання завдань; малюнкові, словесні інструкції виконання діяльності та ін.

Асистент учителя в освітньому процесі значну увагу приділятиме формуванню навичок самообслуговування в шкільному просторі. Фахівець зі спеціальної освіти проводитиме додаткові індивідуальні види роботи з формування, закріплення, повторення та ін. Батьки, які є активними учасниками освітнього процесу, також мають долучатися до формування в дитини

максимальної самостійності вдома та сприяти розвитку навчальних здібностей: виконання домашніх завдань, використання додаткових цікавих видів занять.

Висновки до першого розділу

Перший розділ присвячений організації помічника вчителя. Дитина з ООП спочатку будує стосунки з близькими, зокрема з асистентом вчителя. Адже завдяки помічнику коло спілкування дитини має поширюватися на весь клас і поступово включати нових людей. Роль асистента вчителя у житті дитини з особливими освітніми потребами полягає у створенні умов успішного спілкування з однолітками, та далі і з дорослими. Учень з ООП повинен бути залучений у кілька типів відносин з іншими: він повинен дотримуватися вказівок старшокласників, брати участь в іграх зі своїми однолітками за змінами та на дитячих майданчиках. Як і будь-якій дитині в школі, їм потрібно говорити та слухати, сидіти, ходити та бігати, насамперед вивчаючи та зосереджуючись на поведінці інших дітей та дорослих.

Залучення асистента для підтримки учня - найважливіший момент у розвитку самостійності студентів. Підтримуючи учнів з особливими освітніми потребами, помічники вчителя сприяють розвитку позитивної самооцінки, впевненості у собі та розвитку навичок навчання за рахунок підвищення рівня знань, навичок та розуміння. Учня з особливими освітніми потребами має бути надано можливість приймати власні рішення за допомогою помічника вчителя та брати на себе відповідальність за свої власні рішення.

Також враховано організацію асистентської роботи в КППС. Перебування дитини з особливими освітніми потребами у закладі без психологічної та педагогічної підтримки – це формальна інклюзія, яка лише шкодить дитині та уповільнює процес реальної реалізації інклюзивної освіти. Психолого-педагогічна підтримка дитини в інклюзивному середовищі – це взаємно

узгоджена комплексна діяльність колективу фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що підтримують розвиток дитини, знань, навичок та умінь для успішної адаптації та інтеграції у суспільство.

Ефективність КППС залежить від згуртованості її членів. КППС заснований на підході, який передбачає співпрацю фахівців з різних галузей освіти та медицини та дозволяє їм організувати розвиток, освіту, навчання та соціалізацію дитини з особливими освітніми потребами.

Позитивні відносини між членами команди надзвичайно важливі для досягнення найкращих результатів у соціалізації та навчанні дитини.

Помічникам потрібно багато: бути правим, дбайливо ставитися до дітей, виявляти інтерес до їхньої роботи, теми. На мій погляд, сучасний асистент вчителя повинен мати такі якості, як терпіння, інтелект, освіченість, такт, увага, спритність, ерудиція і наполегливість, почуття стилю, смак, помірність, хороший технічний рівень та сучасні педагогічні нововведення.

Характерними рисами справжнього помічника має бути непереборне прагнення постійного саморозвитку, самовдосконалення, постійного розширення свого кругозору, вдосконалення та пошуку нових методів навчання. Справжній помічник не припиняє отримувати нові знання все життя, адже освіта – це наука, яка не стоїть на місці, це постійний рух лише вперед, у ногу з часом. Креативний наставник завжди використовує сучасні та цікаві методи та прийоми допомоги. Відвідування різних семінарів, курсів та майстер-класів – ще одна частина цієї професії. Сучасне життя постійно змінюється, і кожен рік у дітей з'являються нові інтереси та нові ідеали, але для того, щоб завоювати довіру та повагу учнів, помічник не повинен ділитися своїми поглядами, йому просто потрібно їх знати. Дійсно хороший асистент повинен виявляти максимальну делікатність у поводженні з дітьми та приділяти увагу тому, що їм подобається.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ

(практичний досвід роботи)

2.1. Участь асистента вчителя у роботі консиліуму

Зазвичай проблеми у розвитку дитини проявляються у навчальному закладі. Дотепер батьки та медичні працівники не звертали увагу на проблему, затримку у фізичному, мовному та соціальному розвитку дитини. Для здійснення психолого-педагогічної діагностики раннього виявлення різного роду проблем у дітей, визначення причин їх виникнення та пошуку найбільш ефективних способів їх профілактики та подолання застосовують психолого-педагогічний консиліум.

Психолого-педагогічний консиліум - збори педагогічного колективу та різних фахівців для вирішення невідкладних питань, пов'язаних з розвитком учнів. Психологічне та педагогічне консультування – це органічна форма. Розробка планування психологічного та педагогічного супроводу дитини згідно з правилами перебування в інклюзивному класі. Студентів із ООП повинен супроводжувати асистент викладача у процесі навчання та виховання.

Метою ради є психологічна та педагогічна підтримка навчання студентів. До команди психолого-педагогічного консиліуму входять такі учасники: вчитель, асистент учителя, батьки дитини з ООП, дитина з ООП, заступник керівника закладу, практичний психолог, соціальний педагог, медичний працівник, спеціалісти ІРЦ, спеціалісти центрів психологічної та соціальної допомоги, логопед та інші фахівці закладу. Члени правління психолого-педагогічного консиліуму (постійні, тимчасові):

Завдання консиліуму:

- виявлення та рання діагностика відхилень у розвитку дитини;
- профілактика фізичних, інтелектуальних та емоційних навантажень

розвитку дитини;

- визначення можливостей розвитку резервного копіювання;
- визначення характеру, тривалості та ефективності корекційно-реабілітаційних занять;
- підготовка та ведення документації, що відображає поточний розвиток дитини, динаміку її стану, рівень засвоєння програмного матеріалу.

Робота консиліуму проходить за напрямками:

- діагностичний;
- консультативний;
- психолого-педагогічна підтримка;
- освітній;
- експертний;
- організаційно-методичний.

Зазвичай психолого-педагогічний консиліум складається з трьох етапів. На першому етапі підготовки та проведення заступник керівника:

- надає організаційну, адміністративну та методичну допомогу;
- розробляє схему консультацій;
- встановлює порядок денний;
- контролює правила обговорення;
- отримує та аналізує інформацію про класи та окремих учнів (для особистого обговорення чи співбесіди з батьками);
- моніторить виконання програми підтримки.

Психолог розробляє психодіагностичні обстеження, що проводяться відповідно до програми навчання. Готова інформація подається про учнів та про класи.

1. Інформація про конкретних студентів:

- 1) особливості індивідуально-психологічних особливостей студента;
- 2) галузі психічного життя дітей із порушеннями від психічних чи соціальних норм. По можливості зазначаються причини порушень;
- 3) індивідуальні особливості та особливості проявів;

4) форми підтримки.

2. Інформація про класи (зведені таблиці показників, що вивчаються на етапі діагностики). Інформація про окремих учнів та узагальнена інформація яка передається класному керівнику в формі без порушення конфіденційності. Поведінкові заняття та індивідуальні для учня проводять за такими показниками:

- кількісні та якісні характеристики навчальної діяльності (успішність з предметів, можливі причини низької успішності);

- ситуації сімейного виховання.

Вчителі-предметники характеризують конкретних учнів чи класи за показниками;

- проблеми та особливості, які з'являються в усних та письмових відповідях, відповідях біля дошки, труднощі у викладанні нового матеріалу чи повторенні творчих завдань;

- можливі причини описаних труднощів;

- описовий емоційний стан навчання під час уроків;

- опис ситуацій, викликаних емоційними проблемами студента (плач, агресія, роздратування та ін.). Інформація для вчителів – це опис індивідуальних особливостей та труднощів, з якими учні стикаються у позакласній діяльності, у процесі спілкування з однолітками.

Медсестра надає інформацію про здоров'я та фізичні характеристики учнів за трьома основними напрямками:

1. Фізичний стан дитини на момент консультації:

- Дотримання вікових норм фізичного розвитку;

- Зір, слух, опорно-руховий апарат;

- Вправи.

2. Фактори ризику:

- наявність у минулому захворювань та травм, які можуть вплинути на розвиток дитини;

3. Чинники ризику для основних функціональних систем.

На другому етапі на засіданні консилиуму всі фахівці, які беруть участь в

роботі з дитиною, представляють свої висновки й рекомендації. Обмін інформацією між учасниками й взаємні відповіді на питання є основою консилиуму. Консультації ґрунтуються на індивідуальному підході. Це дозволяє розробити адаптації для соціалізації. Вкрай важливий позитивний імідж членів команди для найкращих результатів у соціалізацію конкретних дітей.

На третьому етапі – виконання рішень ради.

Практичний психолог, соціальний педагог:

- проводять корекційно-розвиткові заняття з дітьми за рекомендаціями ради;
- консультують вчителів, батьків з питань виховання та розвитку конкретних дітей та класів;
- інформують адміністрацію про результати діагностичного мінімуму та консультацій;
- планують роботу з вчителями.

Педагог (класний керівник, класний керівник, вихователь, дефектолог):

- проводить певні форми виховної роботи під час виконання рішень ради;
- консультує батьків, вчителів-предметників із питань психолого-педагогічного супроводу дітей чи класів.

Адміністрація: бере участь у роботі, яка забезпечує адміністративне керівництво та контроль.

Вчителі-предметники:

- беруть участь у групових та індивідуальних консультаціях практичного психолога, заступника директора чи медичного працівника;
- розробляють індивідуальну стратегію педагогічної підтримки конкретної дитини з її подальшою реалізацією.

Фахівці психолого-педагогічної ради здатні самостійно виявити проблеми та корегувати їх. Ефективність інклюзивної освіти підтверджує необхідність залучення різних фахівців для визначення індивідуального освітнього шляху дитини з особливими освітніми потребами та забезпечення оптимальних корекційно-розвивальних занять.

2.2. Участь асистента вчителя у роботі з батьками учнів класу

Батьківська спільнота при налагодженні взаємодії має потужний потенціал для забезпечення інклюзивного процесу в освітній установі. Сучасні правові норми, що регулюють інклюзивну освіту, визначають батьків як рівноправних учасників навчального процесу. В інклюзивному освітньому середовищі співпраця з батьками здійснюється за такими напрямками, як:

- 1) захист прав дитини;
- 2) участь батьків у команді психолого-педагогічного супроводу;
- 3) співробітництво з педагогом з виховання та розвитку дитини з ООП [26].

Взаємодія помічника вчителя з батьками визначається:

- 1) встановлення спілкування (індивідуального, групового);
- 2) залучення батьків до освітнього процесу.

Регулярні особисті зустрічі помічника викладача з батьками учнів з ООП - це практика, яку слід використовувати в інклюзивних класах, оскільки це надзвичайно важливо.

Помічнику викладача необхідно створити та підтримувати постійний канал зв'язку, такий як загальний електронний документ або журнал повідомлень.

Помічник вчителя має запланувати періодичні зустрічі з батьками. На цих зустрічах обговорюються конкретні питання освітньої діяльності дитини із ООП, стратегії та методи навчання, способи їх реалізації на практиці. Однак помічник вчителя не повинен коментувати питання, пов'язані з професійною компетентністю вчителя. Тільки педагог повністю відповідає перед батьками за успіхи своєї дитини. Робота з батьками помічника вчителя має тривати постійно. Більшість батьків вважають, що їхня дитина з ООП записується в інклюзивний клас і відразу стає нормою, але, на жаль, це не так. Багато батьків не знають, що в інклюзивному класі для їхніх учнів є спеціальний вчитель - асистент вчителя з інклюзивної освіти і продовжують спілкуватися лише з класним керівником. Якщо батьки учня 10 класу говорять помічникові «Хто ти?», це означає, що

попередній помічник не спілкувався з батьками чи помічників було багато.

Одне із завдань помічника - навчити батьків сприймати власну дитину із ООП як особистість. Важливо, щоб у сім'ї дитини відчувалася увага вчителів, зацікавленість помічника у розвитку дитини, їхня готовність допомогти батькам у вихованні дитини. Серед факторів, які найбільше впливають на успішність соціалізації дитини з ООП у сім'ї:

- 1) повага до дитини;
- 2) прийняття такої як є;
- 3) похвала та заохочення дитини;
- 4) розмовляти з дитиною, слухати її, спостерігати її;
- 5) підкреслення його сильних сторін;
- 6) вплив на дитину на прохання.

Основними формами роботи помічника з батьками в умовах інклюзивного навчання є: батьківські збори, бесіди (колективні, індивідуальні, групові), консультації, семінари, проведення тренінгів, організація ділових ігор, відвідування сімей, дні відкритих дверей, відкриті уроки для батьків, оформлення куточків батьків, випуск тематичних газет, розмови по мобільному телефону.

Безумовно, участь батьків дітей з ООП – важливий фактор у забезпеченні якості процесу інклюзивної освіти. Співпраця помічника з батьками має переваги не лише для дітей із ООП, а й для вчителів та батьків, зокрема:

1) фахівці інклюзивного класу отримують додаткову інформацію про індивідуальні особливості розвитку дитини, що сприяє ефективності досягнення освітніх цілей;

2) батьки отримують консультаційну та психологічну допомогу у формуванні позитивної мотивації до розвитку та навчання дитини, краще розуміють освітні потреби своїх дітей;

3) батькам надається методична допомога в організації проведення певних психолого-педагогічних, корекційних та розвиваючих занять, які вони можуть додатково проводити вдома з дітьми;

4) участь батьків у освітньому процесі підвищує їхню повагу до роботи спеціалістів інклюзивного класу, у тому числі до роботи освітнього закладу.

Повага, некритичне ставлення та співчуття - запорука добрих відносин між помічником та сім'єю. Помічник вчителя може розпочати розмову на теми, про які сім'я не наважується говорити. Наприклад, багато батьків дітей з ООП спочатку приховують свою злість, образу, розпач. Коли вони бачать, що помічник, який працює зі своєю дитиною, розуміє їхні почуття, вони охоче йдуть назустріч.

Помічник вчителя має позитивно та відкрито ставитися до батьків дітей із ООП незалежно від їхніх людських якостей. Помічник не повинен оцінювати чи критикувати батьків, а м'яко, без будь-якого тиску, спонукати сім'ю приймати власні рішення щодо освітнього маршруту дитини. Якщо помічник не схвалює дії батьків стосовно дитини, це може спричинити відчуження та опір з їхнього боку. Асистент повинен враховувати сімейні обставини, співчувати сім'ям та належним чином демонструвати це під час спілкування, мотивуючи при цьому позитивний розвиток дитини.

Ви можете використовувати такі прийоми:

а) застосовувати активне слухання. Помічник повинен уважно вислуховувати членів сім'ї, поважати їхні погляди та пропонувати допомогу. При такому підході можна зрозуміти, як члени сім'ї дивляться на себе, своїх дітей та ситуацію.

б) ставити запитання. Помічник має спонукати батьків до розмови, розпитувати їх, з'ясовувати незрозумілі моменти. Необхідно ставити як конкретні питання, так і питання, що спонукають до детальних відповідей, обговорень. Наприклад, на запитання «Які труднощі у вашої дитини?» або "Що подобається вашій дитині?" спонукати батьків розповісти.

в) реагувати на почуте та впізнавати незрозуміле. Під час співбесіди помічник має надати відповідні коментарі. Це дозволяє батькам зрозуміти, що їх слухають та розуміють. Насамкінець необхідно ще раз коротко описати ситуацію і прояснити неясні моменти.

г) підходити до проблем із різних точок зору. Помічник має запропонувати батькам поглянути на ситуацію з різних сторін та розглянути різні способи вирішення проблем. Наприклад, коли батьки скаржаться на погану поведінку дитини, ви можете допомогти їм зрозуміти, що проблема не в дитині, тому що в цьому випадку вона просто не може виконати поставлене завдання.

Сім'ї часто занадто переймаються успіхом своїх дітей. Для цього ви можете використовувати такі стратегії спілкування з батьками:

Інтерв'ю на початку/кінці надання психолого-педагогічних, корекційних та розвиваючих послуг. Помічник - важливе джерело інформації для сімей, тому він має відкрито говорити про проблеми дітей, а також навчати батьків працювати та взаємодіяти з дітьми.

Нотатки та записники. Записки, які передаються через дитину додому, можуть розповісти про конкретні досягнення, нові навички або поведінку дитини. Вони можуть подякувати батькам за допомогу.

Для регулярного спілкування бажано забрати додому та повернути блокнот, особливо якщо у дитини вдома немає телефону. Такий блокнот гарантує безперервність спілкування та поінформованість батьків про успіхи дитини та зміни в її поведінці.

2.3. Участь асистента вчителя у складанні індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами

Згідно з нормативними документами, діти із ООП вступають до інклюзивного класу ЗСО, пройшовши комплексну оцінку розвитку в ІРЦ. Висновок ІРЦ - один із документів, які батьки надають директору навчального закладу. Після організації класу інші діти з ООП також можуть бути прийняті до інклюзивного класу. За законом в інклюзивному класі може бути не більше трьох дітей з ООП. Вихователь та помічник вчителя працюють безпосередньо з

дитиною з ООП. Індивідуалізація навчального процесу забезпечується ІПР.

ІПР - це обов'язковий документ, що забезпечує індивідуалізацію процесу навчання дитини з ООП, оскільки він визначає зміст навчання та набір додаткових послуг, необхідні адаптації з урахуванням можливостей та потреб дитини. Порядок організації інклюзивної освіти у загальноосвітніх школах затверджено Постановою Кабінету Міністрів України №872 (У редакції Постанови Кабінету Міністрів №588 від 09.08.2017).

Педагоги беруть із висновку ІРЦ інформацію про особливості розвитку дитини, знайомляться з рекомендаціями щодо обліку та задоволення її особливих потреб у процесі навчання та розвитку.

Положення про ІРЦ передбачає можливість проведення комплексної оцінки ІРЦ усередині навчального закладу. І тут дитині легше адаптуватися до шкільних умов.

На попередньому етапі вже можлива психолого-педагогічна та корекційно-розвиваюча робота з дитиною. Різні організаційні форми роботи з дитиною з ООП використовуються на етапі підготовки освітнього середовища або вивчення особливостей розвитку дитини, які необхідно враховувати в освітньому процесі даного закладу.

На початковому етапі навчання у інклюзивному класі вивчаються навички навчання дитини. У нормативних документах визначено термін - 1 місяць до створення ІПР, тобто. протягом цього часу КППС на уроках та корекційно-розвивальних класах вивчає рівень знань дитини з усіх напрямків освіти з урахуванням рекомендацій ІРЦ.

Фактично, коли збір даних завершено, елементи ІПР заповнюються так:

Програма Індивідуального Розвитку

1. Термін реалізації: 2021-2022 навчальний рік.

2. Загальні відомості про студента:

прізвище, ім'я, по батькові Прімер Роман Іванович;

дата народження 18.12.2004 р.;

На початковому етапі створення ІПР помічник викладача або інший

спеціаліст, уповноважений службою підтримки, може заповнити перші розділи ІПР (Див.табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Порядок та зміст діяльності вчителя та асистента вчителя на попередньому етапі ІПР

Етапи	Завдання	Можливі форми	Результат діяльності
Попередній етап	Знайомство з дитиною з ООП	Дитина відвідує ЗСО(на деяких предметах,повне відвідування, індивідуальні діагностичні заняття)	Попереднє уявлення про особливості дитини
	Знайомство із сім'єю	Попередня зустріч, спільна з іншими дітьми розвага	Розуміння специфіки сім'ї, попередній план початку навчання
	Організація супроводу дитини у класі	Засідання команди психолого-педагогічного супроводу	Поглиблення уявлення про дитину та її сім'ю, виявлення потреби у фахівцях певного напрямку, координація роботи основних фахівців, попереднє планування дій для полегшення адаптації дитини в новому середовищі

Повне найменування навчального закладу, в якому навчається студент, Комунальна установа Сумський навчально-виховний комплекс №16 імені Олексія Братушки «Загальноосвітня школа і-ііі ступенів - дошкільний навчальний заклад» Сумської міської ради 2021-2022н.р. (11 клас)

3. Інформація про особливості розвитку студентів (особливі освітні потреби, здоров'я, фізичний та мовний розвиток, пізнавальна, емоційно-вольова сфера, навчальна діяльність).Зразок заповнення ІПР на початковому етапі (Додаток В).Наступним етапом є власне складання ІРЦ. На цьому етапі помічник вчителя разом із вчителем та іншими фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу заповнює ІПР (див. табл.2.2).

Після етапу попереднього обстеження дитини на засіданні КППС обговорюються результати діагностики, вивчення можливостей та труднощів дитини у процесі взаємодії з навколишнім середовищем, а також оцінка сильних та слабких сторін дитини, поточний рівень знань, навичок та областей розвитку здібностей. На зустрічі повинні бути батьки дитини з ООП. Результати дослідження рівня освітньої компетентності дитини із ООП фіксуються в ІПР у розділі на сторінці «Поточний рівень знань та умінь». Результати діагностики слід обговорити у форматі мозкового штурму, щоб колективно оцінити результати спостережень за дитиною, погодитися/не погодитися з висновками колег, поставити запитання, підбити підсумки оцінки та дати рекомендації для ІПР.

Таблиця 2.2

Порядок та зміст викладача та асистента вчителя на діагностичному етапі ІПР

Етапи	Завдання	Можливі форми	Результат діяльності
Діагностичний етап	Збір інформації про дитину	Педагогічна діагностика, спостереження, апробація тих чи інших форм взаємодії з дитиною на уроках усіх освітніх галузей і в позаурочний час (перерви і прогулянки)	Розуміння можливостей дитини і основних проблем у засвоєнні освітньої програми і поведінки, соціальної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу
	Збір інформації про сім'ю	Бесіда, спостереження і оцінювання (особливостей взаємодії батьків і дитини)	Визначення стратегії з вибудовування відносин співпраці та продуктивної взаємодії
	Оцінка внутрішніх і «зовнішніх» ресурсів	Самоаналіз, консультування з фахівцями ЗО	Формулювання запиту до фахівців ЗО і зовнішніх партнерів — фахівців ІРЦ, методичних кабінетів, громадських організацій

Щоб оцінити дитину з ООП, помічнику вчителя необхідно записати

спостереження дитини в щоденник спостереження (Додаток А). У нормативних документах відсутня усталена форма цього щоденника, але його ведення допомагає як на етапі створення ІПР, так і на етапі його впровадження та моніторингу досягнень.

Діти з ООП на підготовчому етапі до створення ІПР слід вивчити особливості емоційно-вольової сфери поведінки:

- особливості поведінки дитини в навчальній ситуації: чи може вона сидіти за столом, виконувати фронтальні інструкції, чи відповідає на питання, як поводить себе з навчальними матеріалами, як взаємодіє з іншими дітьми в процесі виконання завдань, чи може вона критично оцінити її роботу і так далі;
- індивідуально-типологічні особливості: інтереси поза навчальним закладом, мотивація до спілкування, рівень розвитку комунікативних здібностей;
- загальні характеристики заняття: темп, ефективність, способи подолання гіперактивності чи виснаження.

Окрім особистого успіху, помічник вчителя перевіряє прогрес дитини у засвоєнні програмного матеріалу, щоб визначити ступінь допомоги, необхідної для включення до ІПР. Під час уроків ведеться запис успіхів дитини із СЕН за освітніми напрямками:

лінгвістичний та літературний; математичний; природний; цивільно-історичний; Соціальне; здоров'я; технологічна та інформаційна; художній; фізична культура.

Зразок заповнення форми ІПР після етапу діагностики

4. Поточний рівень знань та навичок студента.

5. Додаткові освітні та соціальні потреби студента (додаткова підтримка помічника вчителя, підтримка з боку соціального працівника, робота з педагогом-дефектологом, логопедом та ін.):

Так (вказіть потреби) _____

Ні _____

6. Психолого-педагогічна допомога у позакласних корекційно-

розвивальних заняттях:

7. Характеристики учня.(заповнення див.табл.2.3)

Таблиця 2.3

Характеристики учня

Сфера розвитку	Стисла характеристика	Заплановані дії	Очікувані результати/уміння
Емоційно-вольова	Слабка концентрація уваги, гіперактивність.Проблеми переходу від однієї діяльності до іншої	Заняття із психологом щодо поліпшення уваги, самоконтролю.Допомога асистента вчителя в ситуаціях переходу до музичного заняття	Поліпшення довільної уваги, самоконтролю. Спокійний перехід до занять з музики
Фізична	Ходить на носочках, слабкі м'язи рук	Заняття з реабілітологом	Збільшення сили м'язів рук
Когнітивна	Несформовані причинно-наслідкові зв'язки	Заняття із психологом	Уміння визначати причинно-наслідкові зв'язки
Мовленнєва	Низький рівень розвитку граматичної будови мовлення	Заняття з логопедом	Поліпшення рівня граматичної будови мовлення
Соціальна	У конфліктних ситуаціях занадто сильно хвилюється, потребує допомоги в залагодженні конфліктів	Заняття із психологом	Здатність краще контролювати себе в конфліктних ситуаціях

При необхідності на етапі вивчення дитини з ООП та планування роботи з нею можуть бути залучені фахівці інших освітніх установ, навчальних та реабілітаційних центрів, ІРЦ та ін. Детальна оцінка розвитку дитини допоможе на діагностичному етапі створення індивідуального освітнього маршруту, а також виявить інших дітей у класі, яким потрібна допомога. Якщо виявлено необхідність у додаткових корекційно-розвивальних заняттях, вони також зазначаються у пункті 6. ІПР.

Наступним етапом є розробка частини ІПР, яка надасть можливості для проектування роботи з дитиною з ООП безпосередньо в класі (пункт 8. у формі ІПР). Якщо дитині не потрібно змінювати освітню програму (адаптацію чи модифікацію), ця частина залишається незаповненою, дитина зараховується до загальноосвітньої програми.

За результатами аналізу роботи інклюзивних класів розробка ІПР допомагає:

- 1) структурувати та систематизувати навчальний процес за окремими напрямками освіти;
- 2) акцентувати увагу на тих моментах, які є пріоритетними для навчання дитини у певний період часу, виходячи з розуміння її можливостей;
- 3) залучити додаткові ресурси, розділити відповідальність за якість навчання та виховання дитини з кількома професіоналами та батьками;
- 4) бачити динаміку розвитку, оцінювати ефективність своєї діяльності;
- 5) зробити навчальний процес прозорим для батьків та адміністрації.

При складанні ІПР необхідно проаналізувати, які адаптації необхідно розробити для облаштування середовища, використання відповідних методів, матеріалів, іграшок, обладнання з урахуванням сенсорних та інших потреб дитини.

Таблиця 2.4

Порядок та зміст викладача та помічника вчителя на етапі створення ІПР

Етапи	Завдання	Можливі форми	Результат діяльності
Етап розробки	Узагальнення результатів діагностики	Знайомство з висновками фахівців психолого-педагогічного супроводу	Конкретизація і корекція власних уявлень про можливості і проблеми дитини

Продовження таблиці 2.4

	Визначення основних напрямів роботи з дитиною та її сім'єю	Засідання команди психолого-педагогічного супроводу	Визначення цілей, завдань ІПР, режиму роботи команди супроводу, розклад роботи з батьками
	Конкретизація завдань за напрямками «Засвоєння освітньої програми», «Соціалізація», «Комунікація»	Аналіз змісту основної освітньої програми з точки зору можливостей дитини	Заповнення ІПР за даними розділами за згодою батьків

Одним із найважливіших етапів ІПР є адаптація та модифікація програм до ООП дитини. При складанні ІПР необхідно проаналізувати, які адаптації необхідно розробити для облаштування середовища, використання відповідних методів, матеріалів, іграшок, обладнання з урахуванням сенсорних та інших потреб дитини.

Адаптація змінює характер викладу матеріалу без зміни змісту та концептуальної складності навчального завдання. Зокрема, можуть використовуватися такі види адаптацій:

1) адаптація до навколишнього середовищу (збільшення інтенсивності освітлення в групових приміщеннях, де перебувають діти з порушеннями зору; зниження рівня шуму в групі, де навчається дитина, що чує слабо, забезпечення її слуховим апаратом);

2) адаптація освітніх підходів (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності);

3) адаптація матеріалів (підручники, наочні та інші матеріали; використання друкованих текстів із різним розміром шрифту, підказок тощо. буд.).

Завдання щодо адаптації освітньої програми:

1) компенсація дефіциту, спричиненого особливостями розвитку;

- 2) мінімізація ризиків, пов'язаних з організацією та змістом навчання;
- 3) усвідомлення потреби дитини у розвитку та адаптації у суспільстві;
- 4) виконання державного замовлення надання освітніх послуг.

У нашому розумінні адаптація освітньої програми включає такі напрямки діяльності вчителів:

- 1) аналіз та відбір контенту;
- 2) зміна структури та термінів;
- 3) використання окремих форм організації освітньої діяльності;
- 4) використання певних технологічних прийомів;
- 5) використання певних дидактичних матеріалів.

Обговоривши необхідні адаптації, помічник дитини або уповноважений службою підтримки фахівець заповнює пункт 9. Програми індивідуального розвитку.

Зразок заповнення пункту 9. Адаптації форми ІПР

Адаптація до навколишнього середовища: доступність, інтенсивність світла, зниження шуму в класі, місце для усамітнення, інше

Психолого-педагогічна адаптація: збільшення часу виконання завдань, чергування видів діяльності, виконання завдань за зразком, тип і періодичність розслаблення, використання концентрації уваги, ін.

Адаптація навчального матеріалу: адаптація підручників, наочних матеріалів, довідкових карток, використання друкованих текстів із різними розмірами шрифту, інше

Потрібне спеціальне обладнання

- Так (вказіть обладнання)
- Ні.

Важливо пам'ятати, що цілі та завдання потрібно ставити одночасно у всіх сферах розвитку, де дитині потрібна допомога. Обговоривши результати комплексного вивчення можливостей та потреб дитини, необхідно розпочати формування цілей та завдань, плануючи роботу з нею.

Зразок заповнення пункту 10. форми ІПР

10. Індивідуальна програма навчання.

Індивідуальний навчальний план та індивідуальний навчальний програма розробляються відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня. В індивідуальній навчальній програмі визначається перелік предметів та кількість годин для їх вивчення.

Таблиця 2.5

Предмет математика

Цілі навчання	Зміст	Педагогічні технології, спрямовані на досягнення мети	Оцінювання знань, що їх засвоїв учень за рік/півріччя
Навчити розрізняти цифри першого десятку	Роман називатиме цифри, що їх йому показує вчитель. Роман показуватиме цифри, що їх називає вчитель	Використання дидактичного матеріалу, візуальних опор на індивідуальних та фронтальних заняттях	
Навчити співвідносити цифр і відповідну кількість	Роман відлічуватиме таку саму кількість предметів, що її показано на картці або озвучено	Використання дидактичного матеріалу, візуальних опор на індивідуальних та фронтальних заняттях	
Навчити розуміти зміст дії додавання по одному	Роман відтворюватиме числовий ряд із додаванням по одному	Використання дидактичного матеріалу, візуальних опор на індивідуальних та фронтальних заняттях	

В ІПР після розробки навчального плану з предметів заповнюються інші пункти:

11. Джерела інформації розробки індивідуальної програми розвитку:

- Висновок IRC
- Попередній IPR
- Батьки / опікуни
- Учень
- Інші результати психологічного дослідження вчителя-логопеда, аналізу

навчальної діяльності та спостереження класного керівника та помічника вчителя.

12. Члени групи із розробки індивідуальної програми розвитку.

13. Погодження індивідуальної програми розвитку.

1) батьки / законні представники:

Прізвище, ім'я, по батькові батьків/законних представників

Батько: Приклад Іван Петрович

Дата підписання _____

14. План з консультування батьків/законних представників у процесі розробки/реалізації індивідуальної програми розвитку.

15. Моніторинг стану розвитку студента та його академічних досягнень.

Всі пункти ІПР заповнені, тому помічник вчителя відіграє провідну роль у підготовці, створенні та реалізації ІПР. Згідно з ІПР, діяльність асистента вчителя та інших членів КППС запланована.

2.4. Участь асистента вчителя в освітньому процесі (на прикладі уроків математики)

Кожна галузь освіти має конкретну мету та кількість загальних результатів, які учні мають продемонструвати на кожному наступному рівні загальної середньої освіти. (Державний Стандарт Початкової Освіти від 21 лютого 2018 р. № 87).

З урахуванням викладеного однією з актуальних проблем сучасної школи є активізація пізнавальної діяльності учнів. Це діяльність вчителів, спрямована на підвищення рівня пізнавальної активності студентів, стимулювання їхньої навчальної активності. Зрозуміло, що рівень пізнавальної активності студентів залежить від багатьох чинників, серед яких особливо важливий рівень сформованості пізнавальних процесів. Проте особливі освітні потреби дітей

стримують позитивну динаміку формування сприйняття, уваги, пам'яті, мови, мислення та інших пізнавальних процесів.

Незважаючи на певні відмінності, всі діти повинні мати можливість набувати знань та розвивати відповідні компетенції в галузі освіти. Тим не менш, різноманітність учнів в інклюзивному класі має вирішальне значення з погляду індивідуального потенціалу набуття відповідних знань, а також необхідного рівня та типів підтримки. У цьому вся контексті стає актуальним поняття універсального дизайну.

«Концепція універсального дизайну» зародилася в архітектурі і дозволяє проектувати будівлі таким чином, щоб забезпечити їх доступність для всіх. Згодом ідея доступності для всіх була поширена на багато галузей, включаючи розробку навчальних програм.

Визначають три основні принципи універсального дизайну для навчання:

1) гнучкі способи подачі матеріалу: усі студенти можуть отримувати інформацію та знання по-різному. Цей принцип передбачає подання інформації у кількох альтернативних форматах: пояснення, колективне обговорення, особливі навчальні завдання з акцентом на різні сенсорні підтримки – візуальне, звукове чи кінестетичне сприйняття;

2) множинність способів вираження: студенти мають різні можливості продемонструвати набуті знання. Найчастіше цей принцип працює в оцінці досягнень студентів з ООП;

3) множинні способи залучення: згідно з цим принципом, вчитель повинен враховувати різноманітність індивідуальних потреб учнів, щоб не лише відповідати індивідуальним стилям навчання, здібностям та інтересам учнів, а й допомогти виявити сильні сторони [34] .

Перед кожним учителем стоїть проблема: як навчати дітей із ООП у сьогоdnішніх реаліях? Основна форма навчального процесу – урок. Досвід показує, що їхня активність залежить від того, наскільки учні цікавляться предметом, а від цього, своєю чергою, залежить ефективність самого уроку.

З погляду принципів універсального дизайну для навчання, тобто

використання різних способів надання матеріалу, виразу та залучення, необхідно відповідним чином адаптувати середовище навчання. Під цим ми маємо на увазі п'ять ключових аспектів середовища уроку, які можна змінити, і це має бути зроблено на етапі планування. Це дозволяє адаптувати навчальну програму та методологію до потреб усіх студентів.

Зокрема, перший аспект – це фізичне середовище: він передбачає рівень готовності до прийому студентів із ООП, який усуне всі можливі фізичні перешкоди на шляху вивчення матеріалу.

Безумовно, важливою умовою інклюзивної освіти є безбар'єрне освітнє середовище, зокрема, має бути забезпечена архітектурна доступність навчального закладу:

- 1) фізична можливість та зручність вступу до освітніх установ;
- 2) фізична охорона під час переїзду до освітнього закладу, на прилеглу територію, при отриманні освітніх послуг;
- 3) можливість безперешкодно отримувати інформацію про освітню установу та освітні послуги; безкоштовна навігація (орієнтування) у навчальному закладі та його околицях.

Вимоги доступності визначені ДБН В.2.2-40: 2018 «Інклюзивність будівель та споруд», які є обов'язковими для установ.

Універсальний дизайн в галузі освіти - дизайн предметів, середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їхню максимальну придатність для використання всіма людьми без необхідної адаптації або спеціального дизайну [22].

При цьому універсальний дизайн охоплює не лише будівництво, проектування, реконструкцію приміщень та території освітніх закладів, а й включає такі питання навчального процесу, як навчальні плани, методика навчання, оцінка результатів навчання дітей із ООП.

Другий аспект – матеріали. Щодо підготовки матеріалів, які підходять для роботи всіх студентів, то це питання стосується переважно письмового формату. Однак очевидно, що сфера застосування набагато ширша. Акцент на друковані

матеріали свідчить про визнання провідної ролі мови (у тому числі завдань з читання та письма у сучасній школі). Цей тренд є актуальним і сьогодні. Отже, насамперед пропонується зробити тексти більш читабельними. Це означає, що деяким дітям необхідно надати матеріали для друку великого розміру, тоді як іншим необхідно збільшити інтервал між рядками і використовувати певний тип шрифту. Графічні підказки, наприклад картинки, що супроводжують текст, допоможуть учням, які вивчають нову мову. Такі методи полегшують процес декодування та розуміння інформації, оскільки текст стає більш «дружнім до дитини», і тому учням, які стикаються з труднощами в цій галузі, не потрібно докладати зусиль для розробки друкованого формату. Ще одна стратегія полегшення розуміння матеріалу – виділити важливі моменти. Це допоможе студенту зосередитись на ключових характеристиках тексту, сформулювати базове розуміння основних подій чи проблем у конкретному уривку. Крім підкреслення та виділення для виділення важливого моменту в тексті, ви можете використовувати інший варіант цієї стратегії – зменшити кількість другорядних деталей та залишити лише найнеобхіднішу інформацію. Насправді це означає видалення окремих слів, речень, абзаців і навіть цілих сторінок. І хоча зазвичай такі прийоми неможливо читачеві усвідомити естетичну цінність написаного, вони дають можливість зрозуміти суть викладених у ньому ідей. Так само корисно спростити дизайн, включаючи видалення будь-яких відволікаючих і незначних посилань наприкінці сторінки, діаграм, малюнків. Існує протилежна техніка, яка також полегшує розуміння тексту та ефективна для деяких студентів. Це супутні візуальні підтримки тексту, які допомагають зрозуміти його.

Третій аспект – ресурси. Насамперед це узгодження різних видів підтримки з боку місцевих соціальних служб та громадських об'єднань. Школі дуже вигідна тісна співпраця з співтовариством, і позитивний вплив такої взаємодії не обмежується якоюсь однією областю. Вчитель інклюзивного класу може використовувати ресурси спільноти у своїй роботі. У деяких випадках доцільно звертатися в організації, які не мають прямого відношення до освіти, але однозначно зацікавлені як шкільна робота та впровадження кращих практик

викладання.

Четвертий аспект – методи навчання.

Інклюзивні методи навчання орієнтовані на навички вчителів та помічників:

- 1) використовувати моделювання, докладні пояснення та багато практики;
- 2) додатково крок за кроком продемонструвати застосування необхідної навички;
- 3) перед вивченням теми поясніть нову лексику та поняття на конкретних прикладах;
- 4) використовувати рольові ігри та ігрові симулятори;
- 5) більше взаємодіяти зі студентами: диференціювати кількість навчальних завдань для учня в залежності від його здібностей, створювати можливості для керованої практики та часто забезпечувати зворотний зв'язок;
- 6) використати різні способи зворотного зв'язку (бонуси, сертифікати, інші системи винагороди);
- 7) частіше хвалите учнів і намагайтеся бути конкретними у своїй похвалі;
- 8) застосовувати методи спільного навчання та навчання у парах з партнером.

П'ятий аспект – це очікувані результати навчання.

Всім учням повинен бути наданий доступ до всіх можливих занять і завдань для них, але рівень очікувань щодо досягнення певних результатів навчання та ступінь, в якому ці результати можуть бути досягнуті, можуть змінюватись індивідуально для кожного учня. Учень з ООП також бере участь у різних заходах, але його очікуваний результат більше пов'язаний з основними цілями навчальної програми: дитина повинна навчитися називати кольори квітів, які вивчаються його однолітками. Таким чином, учень з особливими потребами та інші приєднуються до однієї і тієї ж навчальної діяльності, але вимоги до них різні [32, 34].

Важливим завданням початкової загальної освіти є формування загальноосвітніх умінь та умінь, рівень засвоєння яких багато в чому визначає

успішність подальшої освіти. У початковій школі закріплюються та розвиваються основні характеристики пізнавальних процесів (сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення та мова), потреба в яких пов'язана з вступом до школи. На думку Виготського Л.С., ці процеси до кінця молодшого шкільного віку мають стати «культурними», т. е. перетворитися на вищі психологічні функції, пов'язані з промовою, довільними та опосередкованими. Цьому сприяють основні заняття, якими переважно займаються молодші школярі в школі та вдома: навчання, спілкування, ігри, робота та інше. Проте, наголошуючи на важливості початкової освіти, слід зазначити, що формування загальних навичок навчання базується на певній основі - когнітивному розвитку дитини. Таким чином, визначення його рівня – важливий крок на шляху до подальшої успішної виховної роботи.

Система навчання студента з ООП у загальноосвітньому просторі потребує створення інклюзивного освітнього середовища, що складається з предметно-просторового, змістовно-методичного та комунікативно-організаційного компонентів. У напрямі дидактичного та методичного забезпечення помічника вчителя важливе місце займає змістовно-методична складова, оскільки її складовими є індивідуалізація навчального процесу, забезпечення необхідних форм підтримки, моніторинг динаміки розвитку студентів із особливими спеціальностями, освітні потреби та розвиток інтелектуальної власності, індивідуальний освітній маршрут студента із ООП.

«Дітям з особливими освітніми потребами має надаватися постійна підтримка, починаючи від мінімальної допомоги у звичайних класах і закінчуючи додатковими програмами підтримки шкіл, та за необхідності розширювати її, щоб допомогти спеціальним педагогам та іншим залученим фахівцям».

Дослідження психічного розвитку дітей встановили, що в основі цього розвитку лежить оволодіння різними видами пізнавальних дій, чільне місце серед яких – перцептивні та психічні. Розвиток перцептивних і розумових процесів в дітей віком відбувається через інтеріоризацію процесів зовнішньої,

матеріальної орієнтації. Психічний розвиток постає як природний процес, що має свою логіку, яка в кінцевому підсумку визначається більш загальною логікою розвитку особистості дитини в цілому, що визначає місце, яке він посідає в системі суспільних відносин і таке інше.

Ефективне навчання має охоплювати всіх учнів у класі та враховувати освітні потреби всіх. Учня з особливими освітніми потребами може знадобитися додаткова, а іноді й спеціальна навчальна підтримка, щоб допомогти їм повною мірою брати участь у заняттях та реалізувати свій потенціал. Щоб досягти успіху та задовольнити різноманітні освітні потреби учнів, зумовлені їх здібностями, рівнем розвитку, інтересами та іншими відмінностями, вчителям необхідно застосовувати досить широкий арсенал методів навчання, матеріалів, методів загальної та спеціальної педагогіки, комбінуючи їх у єдине ціле - середовище навчання. Вчителі, яким вдається навчати дітей з особливими освітніми потребами, використовують різні методи навчання, які варіюються залежно від особливих потреб учня. Ці зміни чи пристосування до потреб учнів відбуваються з допомогою використання певних технологій. Процес додаткового вивчення та діагностики когнітивного розвитку дитини з ООП на початковому етапі навчання дозволяє професіоналам, зокрема помічнику вчителя, розділити учнів одного класу з різним рівнем когнітивних здібностей на певні категорії. Ці дії необхідні підготовки навчального матеріалу.

Таким чином, студенти з ООП, які навчаються в загальноосвітньому просторі, є досить різноманітним контингентом, студенти мають певні освітні особливості з тих чи інших причин. Помічник вчителя під час планування роботи з дитиною з ООП під час уроків має загалом орієнтуватися на особливості та можливості таких дітей.

Таким чином, на основі узагальнення результатів дослідження можна виділити категорії студентів із різним рівнем когнітивного розвитку:

1. студенти з типовим рівнем когнітивного розвитку;
2. студенти зі зниженим рівнем когнітивного розвитку;
3. студенти із значно зниженим рівнем когнітивного розвитку.

До першої категорії входять діти з ООП, у яких за результатами опитування визначається типовий рівень когнітивного розвитку. Такі учні освоюють загальноосвітню програму лише на рівні своїх однолітків із типовим розвитком. Проте певні освітні потреби студентів вимагають задіяння практичних технологій конкретної організації навчального процесу.

До таких технологій навчання в інклюзивному класі належать технології диференційованого навчання: адаптація та модифікація [4].

Адаптації/модифікації. При складанні ІПР необхідно проаналізувати, які адаптації та модифікації слід розробити для облаштування середовища, використання відповідних методів навчання, матеріалів, обладнання з урахуванням сенсорних та інших потреб дитини.

Модифікація трансформує характер матеріалу, змінюючи зміст чи концептуальну складність навчальної задачі. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; зміна навчальної програми чи цілей та завдань, прийнятних для конкретної дитини, коригування завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти.

«Адаптація змінює характер викладу матеріалу без зміни змісту чи концептуальної складності навчального завдання. Зокрема, можуть використовуватися такі види пристроїв:

1) адаптація до навколишнього середовища (збільшення інтенсивності освітлення у класах, де є діти з порушеннями зору; зниження рівня шуму в класі, де навчається дитина, яка чує слабо, надання їй слухового апарату; створення окремого блоку в школі для учні початкових класів);

2) адаптація освітніх підходів (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності);

3) адаптація матеріалів (адаптація підручників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів із різним розміром шрифту, підказок тощо.)»[56].

У рамках диференційованого навчання адаптація для першої категорії

студентів полягає у більш детальному викладі програмного матеріалу та покроковому засвоєнні окремих тем, особливому способі подання інформації (з використанням мови жесту); спеціальний відбір дидактичного матеріалу; підручники, надруковані шрифтом Брайля; використання технічних засобів (слухових апаратів) та ін.

Друга категорія – студенти з низьким рівнем когнітивного розвитку. А саме ті, що суттєво відрізняються від успішності студентів першої категорії. Показники цієї групи дітей можна трактувати як розумову відсталість. Діти із затримкою розумового розвитку становлять найчисленнішу групу серед тих, хто потребує особливої допомоги у процесі навчання та соціально-трудової адаптації. Вони багато в чому визначають контингент учнів, особливо початкової школи, які не мають часу.

Тому своєчасне коригування цієї специфіки у розвитку дітей є одночасно і вирішенням проблеми шкільної неуспішності.

До третьої категорії належать студенти, діагностичні показники когнітивного розвитку яких значно відстають від відповідних показників студентів другої категорії та можуть бути інтерпретовані як інтелектуальний розлад. Пізнавальна пасивність дуже чітко відрізняє їхню відмінність від норми. Виступаючи як передумова отримання знань, пізнавальна активність дитини з типовим розвитком під впливом збільшується, сприяючи постійному розумовому росту.

У дітей третьої категорії такої пізнавальної активності не виявлено. Отримані знання не активуються та швидко забуваються. Причина цього у пасивності, що вони виявляють при сприйнятті інформації, а й у тому, що вони її використовують, не повторюють і закріплюють. Зазвичай діти роблять це у іграх, спілкування з іншими дітьми.

Зважаючи на різноманітність учнів в інклюзивному класі та чітко визначаючи можливості окремих учнів, помічник вчителя може планувати їхню роботу з підготовки навчального матеріалу на основі стратегічних підходів: адаптації чи модифікації.

«З погляду принципів універсального дизайну для навчання, тобто використання різних способів подання матеріалу, вираження та залучення, необхідно відповідним чином адаптувати середовище навчання. Під цим ми маємо на увазі п'ять ключових аспектів середовища уроку, які можна змінити навіть на етапі планування. Це дозволяє «адаптувати» навчальний план та методологію до потреб усіх студентів».

Зручніше групувати завдання з різних ступенів когнітивних здібностей, зокрема завдання особистої корекції, зазначені в ППР. Отримані результати діагностики допомагають не лише визначити індивідуальні можливості дитини та розробити індивідуальний освітній маршрут, а й у процесі підготовки матеріалів застосувати універсальний алгоритм вчителя та помічника для адаптації чи модифікації матеріалу освітньої програми з різних галузей освіти для опанування його школярами з ООП.

Адаптації змінюють характер навчання, не змінюючи зміст або понятійну сутність навчального завдання. Модифікації змінюють характер навчання, змінюючи зміст або понятійну складність навчального завдання. Адаптацію у класі можна організувати в таких сферах:

- 1) фізичне середовище — адаптація змінює середовище (побудова пандуса, пристосування туалетних приміщень, розширення дверей, зміна освітлення, розташування меблів у класній/груповій кімнаті тощо;
- 2) процес навчання (спосіб надання педагогом матеріалу);
- 3) спосіб організації занять учнів, що має на меті залучення дітей до виконання завдань і сприяння їхньому навчанню).

Приступаючи до модифікації матеріалів, учитель та асистент також мають продумати змістове наповнення. Беручи до уваги потреби деяких учнів, у тексті для них слід залишати тільки найнеобхідніші елементи, що стосуються основного курикулуму [36]. Так, використовуючи технологію модифікації, виділяють три типи знань (Дж. Деппелер):

1. «Обов'язкові» знання (англ. must know knowledge) — суттєві знання, володіння якими є необхідною передумовою для подальшого навчання.

2. «Рекомендовані» знання (англ. *should know knowledge*) — важливі знання, але не головні.

3. «Необов'язкові» знання (англ. *could know knowledge*) — знання, що не належать ані до суттєвих, ані до важливих [57].

Зрозуміло, що головну увагу слід приділяти формуванню «обов'язкових» знань. «Рекомендовані» та «необов'язкові» знання будуть корисними тільки після опанування ключового навчального матеріалу; також вони можуть заплутати деяких дітей, завести їх у глухий кут. Водночас завдання вчителя не обмежується зменшенням обсягу інформації та вибором найнеобхідніших фрагментів. Він також має стежити за тим, аби вибраний зміст стосувався досвіду або відповідав інтересам конкретного учня. Наприклад, під час написання твору учень має просто викласти послідовність подій (а не писати ціле оповідання), спираючись на свій попередній досвід. А наступним завданням для цієї дитини може бути розширення власного схематичного твору та складання на його основі цілого оповідання (що радше стосується «рекомендованого» діапазону навичок) [32, 34].

Визначивши освітні особливості в класі з інклюзивним навчанням, та взявши до уваги основи універсального дизайну, учитель та асистент можуть перейти до формулювання стратегії та технології навчання. Однією з ефективних технологій диференційованого навчання учнів із різним рівнем пізнавальної активності є навчання на основі узгодженого застосування типових освітніх та спеціальних програм.

Повною мірою у пригоді може стати сучасна типова освітня програма початкової освіти дітей із порушеннями інтелектуального розвитку [35]. У програмі визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання (предметно орієнтовані компетентності); указано відповідний зміст кожного навчального предмета чи інтегрованого курсу. У пояснювальній записці до кожного предмета чи інтегрованого курсу представлено корекційно-розвивальні завдання та спрямованість навчального предмета, реалізація чого є обов'язковою умовою навчання.

Програму побудовано з урахуванням таких принципів:

- 1) дитиноцентризму і природовідповідності;
- 2) корекційно-розвиткової спрямованості навчання;
- 3) узгодження цілей, змісту та очікуваних результатів навчання;
- 4) науковості, доступності та практичної спрямованості змісту;
- 5) наступності та перспективності навчання;
- 6) взаємопов'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- 7) логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- 8) можливостей реалізації змісту освіти через предмети або інтегровані курси;
- 9) творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- 10) адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Однак, спираючись на зазначену технологію, слід урахувати те, що дитина з особливими потребами, перебуваючи в загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням в умовах постійної взаємодії з однолітками з типовим розвитком, має постійний стимул щодо активізації її пізнавальної активності. Зазначені умови інноваційного навчання для школярів із незначним та значно зниженим рівнем пізнавального розвитку (II та III категорії) можуть впливати на їхню подальшу пізнавальну активність як позитивно, так і негативно. Тому поточне спостереження з боку асистента вчителя за освітньою динамікою учня з ООП та ведення щоденника спостереження і внесення відповідних пропозицій щодо коректив у ІПР на чергових засіданнях команди супроводу є важливим аспектом його щоденної роботи. Зазначений документ не є обов'язковим у переліку загальної документації асистента вчителя та не має відповідного зразка, на практиці він використовується у довільній формі. Однак практичний досвід роботи асистентів

учителів свідчить на користь створення та ведення відповідного документа.

Проблема подолання труднощів у навчанні є надзвичайно важливою. Це особливо актуально у початковій школі, коли закладаються основи знань з усіх предметів. Одним із провідних предметів у курсі початкової школи є математика, яка збагачує та систематизує основні уявлення дітей про властивості предметів у світі, сприяє накопиченню практичного досвіду роботи з наборами, дає учням систему математичних знань, навичок та умінь, потрібні у повсякденному житті. формування уявлень про кількість, кількість, форму і розміри предметів, їх взаємне розташування.

Відповідно до Держстандарту початкової освіти, метою галузі математичної освіти є формування математичних та інших ключових компетенцій; розвиток мислення, здатність розпізнавати та моделювати процеси та ситуації повсякденного життя, які можна вирішити за допомогою математичних методів, а також здатність робити усвідомлений вибір. Зокрема, за чотири роки дитина має навчитися:

- 1) досліджувати ситуації та визначати проблеми, які можна вирішити за допомогою математичних методів;
- 2) моделювати процеси та ситуації, розробляти стратегії (плани дій) на вирішення різних завдань;
- 3) критично оцінювати дані, процес та результат вирішення навчально-практичних завдань;
- 4) застосовувати досвід математичної діяльності пізнання навколишнього світу.

У рамках типової освітньої програми Нової української школи метою навчання математики є різнобічний розвиток особистості дитини та її світоглядних орієнтацій за допомогою математики, формування математичних та інших ключових компетенцій, необхідних для життя та безперервної освіти.

Досягнення цієї мети передбачає виконання таких завдань:

- 1) формування у студентів розуміння ролі математики у пізнанні явищ та закономірностей світу;

- 2) формування у дітей досвіду використання математичних знань та методів дій для вирішення навчальних та практичних завдань;
- 3) розвиток математичної мови студентів, необхідної для опису математичних фактів, зв'язків та закономірностей;
- 4) формування у студентів здатності логічно міркувати, оцінювати правильність та достатність даних для вирішення навчальних та практичних завдань.

Реалізація мети та завдань початкового курсу математики здійснюється за такими смисловими лініями: «Числа, дії з числами. Величини», «Геометричні фігури», «Вирази, рівняння, нерівності», «Робота з даними», «Математичні проблеми та дослідження».

З огляду на ці особливості помічник вчителя може планувати свою роботу з учнями. Зручніше групувати завдання з різних ступенів когнітивних здібностей, зокрема завдання особистої корекції, зазначені в ІПР.

Розглянемо, з якими труднощами стикається дитина з ОП під час уроків математики у початковій школі.

Першими труднощами, які може помітити педагог на педагогічному етапі навчання, є проблеми розпізнавання форм предметів, що особливо перебувають у незвичайному становищі, контурів та схематичних зображень, оцінки подібних якостей предметів як однакових; змішування однакових орфографічних номерів та їх окремих елементів; помилкове сприйняття поєднань літер та цифр. Це з дефектами розвитку сприйняття. Вони також виявляються в необхідності більш тривалого часу для відчуття та обробки сенсорної інформації (зорової, слухової, тактильної); у недостатності, фрагментарності знань дітей про навколишній світ. Якщо дитині важко орієнтуватися у напрямках простору і вона намагається здійснити таке орієнтування на рівні практичних дій, відчувається невпевнено, оперуючи прийменниками місця (згори, знизу, далі, між, ззаду, попереду, всередині), постійно помиляється в робочому зошиті, погано орієнтується на аркуші паперу, йому складно порахувати необхідну кількість осередків, підписати бітові одиниці чисел під відповідними - це вимагає більш ретельного

опрацювання просторових уявлень. Такі діти також мають труднощі з просторовим аналізом та синтезом ситуації. Дитині складно складати перші геометричні побудови, іноді виникають помилки при підрахунку, виборі порядку дій у числовому вираженні, знаходженні результату. Треба сказати, що є діти, які протягом тривалого часу спостерігають «особливий» розвиток просторових уявлень. Це діти-шульги. Навіть досягнувши повноліття, Шульга за необхідності орієнтується (праворуч - ліворуч), зосереджуючись своєму тілі (якою рукою пишу) чи об'єктах довкілля (вікно у класі ліворуч). Звідси випливає, що недоліки, відсутність просторових уявлень - нічим іншим, як особливості функціонування центральної нервової системи. Спеціальне спостереження за викладанням математики шульги підтверджує, що діти-шульги відчувають труднощі не тільки в орієнтації в просторі, але і в розрахунках, вирішенні прикладів і завдань. Найбільші проблеми – це діти з так званою «перехресною-латеризацією», тобто діти, які є «прихованими шульгами». Виявляється, понад 70% дітей, які не встигають з математики в молодших класах школи, є шульгам. Це говорить про те, що більшість шульг, навіть за високого рівня розвитку мислення, можуть відчувати певні труднощі у вивченні математики. При психологічному обстеженні дітей з труднощами в освоєнні математики з'ясовується, що в дитинстві вони не цікавилися іграми з кубиками і конструкторами, не цікавилися відтворенням геометричних візерунків, наприклад, мозаїки. Це говорить про те, що з раннього дитинства деякі діти схильні до труднощів у навчанні математики через порушення просторової орієнтації, тому необхідно вчасно це помітити і не допускати проявів. Велика кількість помилок при виконанні математичних завдань - це сигнал про те, що цілісність отриманих знань порушена і дитині потрібна допомога, інакше труднощі почнуть наростати, руйнуючи надію на інтерес до математики та її розуміння.

Однак часто помилки в написанні, розрахунках, виділенні суттєвих ознак предметів і явищ відбуваються через неуважність: неможливість розподілити і сконцентруватися на необхідному матеріалі, переважання мимовільної поведінки (особливо коли завдання виконується за наявності відволікаючих

факторів), цікавіше та цікавіше для дитини, ніж навчальний матеріал). Звичайно, від маленької дитини, яка щойно йде до школи, не можна вимагати надмірної стійкості, здатності концентруватися, перемикаати увагу. Ці якості перебувають у стадії розвитку, але необхідно розвивати у дитини увагу та вміння перевіряти свою роботу під час навчання, щоб зменшити кількість помилок через неухважність. При виконанні математичних завдань пам'ятаймо багато інформації. Вчителю складно вивчати дитину, якщо вона не може вивчити навіть таблицю додавання та віднімання в межах десяти, не кажучи вже про число в межах 20 з переходом через десяток, таблицю множення. Це може бути пов'язано з недоліками у розвитку пам'яті: діти можуть запам'ятовувати та забувати матеріал надовго, вони недостатньо цілеспрямовані при запам'ятовуванні та відтворенні, краще запам'ятовують мимоволі цікавий матеріал, свої дії, гірше – правила, словесну інформацію, особливо абстрактні поняття. Недостатність розумових операцій в дітей із труднощами у освоєнні математики часто накладає відбиток в розвитку пізнавальної діяльності, починаючи з ранніх форм мислення, зорового впливу і зорового образу. Діти можуть успішно класифікувати предмети за такими очевидними ознаками, як колір і форма, але важко розрізнити матеріал і розмір предметів як ознаку класифікації, їм важко абстрагуватися від однієї ознаки і свідомо протиставляти її іншим, переходити від одного принципу класифікації до іншого. Аналізуючи предмет чи явище, діти називають лише поверхневі, незначні якості з недостатньою повнотою та точністю. У цьому випадку працювати з конкретними предметами (палички, роздатковий матеріал, пальці) набагато простіше, ніж з числами, їй складно зрозуміти відносини між компонентами арифметичних операцій, і тим більше оперувати невідомим компонентом. рівняння. Недостатній розвиток мислення проявляється і під час вирішення завдань. Дітям складно ідентифікувати елементи завдання, утримувати в пам'яті, оперувати ними. Часто при простому повторенні умови завдання діти захоплюються сюжетною лінією, додають нові елементи або не помічають існуючі. Багато труднощів у навчанні математики виникають в дітей віком, які з особливостей свого розвитку ще здатні довільно

контролювати себе, свою поведінку. Вони можуть з ентузіазмом робити собі цікаву та нову роботу. Вже на перших уроках математики виявляють відродження, намагаються виконати нову роль учня. Проте математика вимагає терпіння і систематичної роботи, і невдовзі незнайома навчальна робота перестає бути захоплюючою, дитина швидко втомлюється і докладає зусиль до її виконання. Деякі діти через недостатній емоційний та вольовий розвиток (серед дітей з труднощами з математикою є гіперактивні діти та діти з синдромом дефіциту уваги) більш відсталі, їм важко здійснювати поступовий контроль над своєю діяльністю, часто так і роблять. не звертайте уваги на їхні невідповідності. Роботи за запропонованим зразком не завжди знаходять помилки, навіть попросивши дорослу людину перевірити виконану роботу. Ці діти дуже рідко можуть адекватно оцінити свою роботу та правильно мотивувати свою оцінку, яка часто переоцінюється. Емоційність, слабка здатність довільно контролювати свою поведінку, заважати їм концентруватися на завданнях, дитина втрачає спрямованість міркувань на уроках, тому без систематичних зусиль йому складно опанувати математику на достатньому рівні. Зростають перші невдачі, множаться прогалини у знаннях. Тому дуже важливо надавати своєчасну допомогу дитині, використовуючи принцип обов'язкової успішності дитини, організовуючи йому ситуації успіху.

Якщо матеріал не засвоєний учнем, немає сенсу знову пояснювати його в тій же традиційній манері. Адже зрозуміло, що розумінню заважає якийсь чинник, а тому його бажано виявити та усунути. Процес осмислення нового матеріалу та його засвоєння має стати прозорим та зрозумілим для учня. Згідно з теорією поступового формування розумових дій, основною проблемою учня є відсутність орієнтирів при виконанні завдання. Тому необхідно розробити об'єктивні умови дії, що надійно забезпечують правильне виконання завдання та дозволяють плавний перехід від теорії до практичного застосування. Також необхідно надати студенту критерії правильності завдань та засоби перевірки. Іншими словами, вчитель повинен дати дитині інструкції, які дозволять їй правильно виконувати всі мислення. Створення об'єктивних умов – це перший

крок у управлінні навчальним процесом. І умови, у яких реально орієнтується учень, становлять приблизну основу дій. Управління процесом навчання має забезпечувати поступове перетворення приблизної основи впливу на внутрішній механізм, а саму дію - на усвідомлений досвід, тобто. заснований на власному міркуванні дитини, що регулюється в процесі спочатку учителем, а потім студентом. При навчанні математики дітей із труднощами у її засвоєнні найдоцільніше використовувати алгоритми, прокоментовані покрокові інструкції. Відомо, що успішному перебігу багатьох видів діяльності сприяють зовнішні свідомі засоби. Що стосується алгоритму матеріальної підтримкою є карта. Якщо дитина боїться щось прогавити або зробити щось не так - на допомогу прийде алгоритм, який не дозволить порушити необхідну послідовність дій. Щоб забезпечити успішне навчання, допомагає послідовно дотримуватися п'яти етапів тестування алгоритму.

1. Детальне знайомство дитини з правилом та внесення його на картку у схематичному вигляді з чіткою послідовністю операцій із його застосування.

2. Поетапне виконання кожної операції з обов'язковим усним коментарем із постійною перевіркою змісту запису. Тобто ви повинні вимагати не лише отримання правильного результату, а й правильного процесу виконання. Однак не варто зловживати постійним доступом до пам'ятника, оскільки може стати звичкою використовувати його постійно, а це буде перешкодою для підвищення навички. Тому, довівши дії до правильного та безперервного виконання, слід переходити до третього етапу.

3. На третьому етапі дитина працює з усним коментарем, але без картки. У процесі такої діяльності і формується власне свідоме мислення, але все ж таки під контролем вчителя, так що учень переносить вимоги дорослого на відпрацьовану дію. Вчитель постійно і суворо контролює як послідовність виконання, і зміст, а чи не лише результати.

4. На четвертому етапі дитина продовжує працювати поетапно, але про вжиті дії говорить тільки про себе і вперше контролює правильність виконання лише за результатами кожного кроку.

5. На останньому етапі дія вже автоматизована, зовнішня мова стає внутрішньою, і за кінцевим результатом проводиться перевірка.

Говорячи, що супроводжує перші чотири етапи, ви можете закріпити результати, не допускаючи їх забування. Зрештою, учень не повторює бездумно завчене у підручнику правило, а свідомо коментує кожен крок, вимовляючи текст і перекладаючи рядки тексту у свої впевнені дії. При розмові вголос матеріал для запам'ятовування краще запам'ятовується, тому що очі (зорова пам'ять), вимова - рух губ (кінестезія) та слух (слухова пам'ять), тобто працюють та розвивають три типи пам'яті, що дуже корисно. Описані покрокові дії вчать учня не поспішати, контролювати кожен крок, адже помічник вчителя чує гучну мову, яка перевіряє не лише факт практики, а й, що важливо, правильність навчання (зовнішній контроль за продуктивністю). Поступово у дитини зростає відповідальність та інтерес до результатів навчання, тому що успіх не сповільниться. Також є нервозність, тому що учень, поки він не віддасть картку, завжди дивиться на неї. При застосуванні покрокових алгоритмів з коментуванням у навчанні всього класу першому етапі можливі різні варіанти, залежно від стилю викладача: коментування по черзі різними учнями, виступ хором, якщо учні вміють діяти в унісон. Одночасне бурмотіння всього класу під час роботи над окремими картками не застосовується відразу, оскільки важко контролювати перебіг міркувань.

Особливостями використання поступового формування розумових дій у молодших класах (особливо для шестирічних дітей, які ще не вміють читати) є вивчення алгоритму «голосом» та коментування під постійним контролем вчителя. Крім того, дитина залишається у фазі гучної мови доти, доки її коментар не перетвориться на впевнену скоромовку з тенденцією до зменшення. Після цього учень може виконати завдання за прогнозом алгоритму про себе, тільки тоді мова поступиться місцем для думки. Старшій дитині корисніше скласти картки з покроковим прописуванням кожного кроку алгоритму. Їх може бути два: перший докладний, а другий скорочений. Таким чином, очевидними перевагами підходу, заснованого на положеннях теорії управління навчанням, є

поетапна реалізація засвоєної навчальної дії у матеріальній та мовній формі під ретельним наглядом дорослих. Це запобігає можливості виправлення випадкової помилки і перетворює навчальну дію на усвідомлену навичку. Описаний метод може бути успішно використаний для діагностики та корекції навичок, що не сформувалися у дитини.

Ось кілька прикладів алгоритму:

Завдання полягає в тому, щоб вирішити вираз: $2 + 4$. Візуальна підтримка – числовий ряд «десятка».

Дитині зачитується алгоритм, який засвоюється практично:

1. Перша цифра "2". Ставлю пальцем на цифру "2".
2. Знак "+". Повертаю у бік збільшення, праворуч.
3. Друге число – «4». Я роблю 4 кроки праворуч.
4. Зупинюся на цифрі "6".
5. Відповідь – 6.
6. Я прочитав вираз: $2+4=6$.

Цей алгоритм вивчено на великій кількості прикладів. Для його засвоєння використовується дозована допомога, що поступово урізується:

1. Вчитель (помічник вчителя, ще одна доросла, ще одна дитина) пояснює алгоритм, демонструючи дії.
2. Фасилітатор пояснює алгоритм, фізично допомагаючи дитині діяти.
3. Ведучий пояснює алгоритм, дитина самостійно робить відповідні рухи.
4. Дитина сама пояснює алгоритм, фасилітатор допомагає діяти.
5. Дитина говорить алгоритм і виконує відповідні рухи.

Слід зазначити, що у такому вигляді алгоритм буде не у всіх дітей. Деякі зможуть «перестрибувати» через сходи та одразу ж здійснювати власні рухи. Комусь взагалі не потрібно буде говорити, він зможе виконувати дії, як тільки розбереться у використанні числового ряду та зміст доповнення. Деяким дітям потрібно пройти довгий шлях - відпрацювати алгоритм на багатьох прикладах.

Коли дитина зможе виконувати дії з вимовою алгоритму, кількість кроків зменшиться.

Ось ще один алгоритм додавання до 10.

Для ознайомлення з алгоритмом можна підготувати такий наочний посібник.

До речі про алгоритм супутньої дії. Завдання -
закінчити пропозицію «10 це 6 і.....»

1. Ставлю вікно на 6.
2. Дивлюся на сірий квадрат – там 4.
3. Я читаю. 10 - це 6 та 4.

У наведених прикладах показана організація роботи помічника вчителя з учнями з ООП під час уроків математики. На тлі освоєння обраної теми в галузі математики педагог та помічник планують види роботи з дітьми з ООП для отримання відповідних знань та оцінки досягнень.

Висновки до другого розділу

Друга частина магістерської роботи присвячена організації роботи асистента викладача у КППС та підготовці ІПР для учня з особливими освітніми потребами. Перебування дитини з особливими освітніми потребами у закладі без психологічної та педагогічної підтримки – це формальна інклюзія, яка лише шкодить дитині та уповільнює процес реальної реалізації інклюзивної освіти. Психолого-педагогічна підтримка дитини в інклюзивному середовищі - це взаємно узгоджена комплексна діяльність колективу фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов для розвитку дитини, знань, навичок та умінь для успішної адаптації та інтеграції у сучасне суспільство.

Ефективність КППС залежить від згуртованості її членів. КППС базується на міждисциплінарному підході, який включає співпрацю фахівців з різних галузей освіти та медицини і дозволяє комплексно організувати розвиток, виховання, навчання та соціалізацію дитини з особливими освітніми потребами.

Позитивні відносини між членами команди надзвичайно важливі для досягнення найкращих результатів у соціалізації та навчанні дитини.

Батьки – важлива частина команди супроводу для дітей в ООП. Ключ до успіху в соціалізації та вихованні дитини з особливими освітніми потребами лежить у взаєминах між командою супроводу та батьками.

Проблемним аспектом реалізації інклюзії є те, що батьки «нормотипових» дітей не завжди хочуть бачити дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з обмеженими можливостями, у класах чи групах шкільних закладів, які відвідують їхні діти. Звичайно, ці стереотипи заважають батькам бачити переваги спільної роботи. Здебільшого це пов'язано з відсутністю належної виховної роботи із сім'ями.

Тому одна з найважливіших ролей навчального закладу та асистента вчителя – допомогти батькам повірити у свої сили та здібності.

ВИСНОВКИ

1. Вивчити стан розробленості проблеми організаційних засад роботи асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням в теорії інклюзивної освіти.

Теоретичний аналіз літературних джерел засвідчив, що відповідно до національних нормативних документів сучасний заклад освіти має створювати умови для ефективного навчання і виховання усіх категорій осіб, що вимагає усунення бар'єрів, які заважають нормальному функціонуванню дитини, входженню у соціальне середовище. Одним із способів подолання бар'єрів в інклюзивному освітньому середовищі є залучення спеціалістів, зокрема асистентів учителів, завдання яких – допомогти вчителю в забезпеченні особистісно зорієнтованого, індивідуального підходу в освітньому процесі.

Низкою науковців, зокрема С. Богданов, Ю. Бондаренко, В.Засенко, Г. Гаврюшенко, Е. Данілавічюте, Т. Дегтяренко, А. Колупаєва, С. Миронова, Н. Найда, Н. Софій, І. Ярмошук, І. Малишевська, О. Таранченко та ін., досліджено проблему знаходження шляхів ефективного впровадження інклюзивної освіти на сучасному етапі в Україні, особливостей роботи педагогічних працівників у цьому процесі, зокрема асистента учителя, як активного учасника психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, що виконує організаційну, навчально-розвиткову, діагностичну, прогностичну та консультативну функції.

Однак, аналіз практики засвідчив, що проблемою сьогодення є недостатність уявлень у асистентів учителів щодо організаційних засад їхньої діяльності в класі з інклюзивним навчанням, зокрема особливостей співпраці з учителем та батьками учнів, участі у роботі консиліуму, розробки індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Отже, соціальна значущість проблеми дослідження, з одного боку, і недостатня її розробленість у сучасній інклюзивній освіті з іншого, труднощі, що виникають при її вирішенні в педагогічній практиці роботи асистентів учителів, визначили вибір теми магістерського дослідження.

2. Розкрити особливості участі асистента вчителя у роботі консилиуму закладу освіти.

Особливості участі асистента вчителя класу у роботі консилиуму полягають у накопиченні спостережень, що проводяться відповідно до програми навчання. Готова інформація подається про учнів з ООП та про інклюзивні клас, а саме інформація про особливості навчання та поведінку конкретних учнів з ООП згідно Щоденника спостережень. Інформація про клас та окремих учнів передається класному керівнику в формі без порушення конфіденційності. Згідно поданої інформації консилиумом призначаються поведінкові та індивідуальні заняття для учнів з ООП.

3. Охарактеризувати специфіку діяльності асистента вчителя у роботі з батьками учнів класу.

Специфіка діяльності асистента вчителя у роботі з батьками учнів класу полягає у створенні та підтриманні на постійному рівні каналу зв'язку. Асистент вчителя має періодично зустрічатися з батьками. На цих зустрічах обговорюються конкретні питання навчання та поведінки, способи їх реалізації на практиці. Робота з батьками має тривати постійно.

4. Спроекувати роль асистента вчителя у складанні індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Роль асистента вчителя у складанні індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами полягає у перетворенні акумулюючих знань на річний план роботи з дитиною. ІПР це договір між КППС та батьками дитини з ООП. Оцінка рівня досягнення дитини кінцева ціль навчання з ІПР.

5. Визначити участь асистента вчителя в освітньому процесі на прикладі уроків математики.

Під час уроків математики асистент учителя виконує функції в додатковій, а іноді і спеціальній навчальній підтримці. Допомога учням з ООП повною мірою брати участь у заняттях та реалізувати свій потенціал. Щоб досягти успіху та задовольнити різноманітні освітні потреби учнів, зумовлені їх здібностями, рівнем розвитку, інтересами та іншими відмінностями, асистентам необхідно

застосовувати досить широкий арсенал методів навчання, матеріалів, методів загальної та спеціальної педагогіки, комбінуючи їх у єдине ціле - середовище навчання. Асистентам, яким вдається допомагати вчителям навчати дітей з особливими освітніми потребами, використовують різні методи навчання, які варіюються залежно від особливих потреб учня. Ці зміни чи пристосування до потреб учнів відбуваються з допомогою використання певних технологій. Процес додаткового вивчення та діагностики когнітивного розвитку дитини з ООП на початковому етапі навчання дозволяє професіоналам, зокрема помічнику вчителя, розділити учнів одного класу з різним рівнем когнітивних здібностей на певні категорії. Ці дії необхідні для підготовки навчального матеріалу для повноцінного проведення уроку.

У цій роботі представлена модель організації роботи асистента вчителя інклюзивної освіти відповідної професійної підтримки, перш за все, на мою думку та виходячи з мого досвіду роботи на посаді помічника вчителя. Помічник вчителя не є основною особою, відповідальною за організацію навчального процесу.

Позиція помічника вчителя з інклюзивною освітою надзвичайно важлива, тому що дитині з ООП, яка навчатиметься в інклюзивній формі, потрібна її допомога в процесі навчання та за межами класної кімнати. Тому дуже важливо врахувати здатність цієї людини аналізувати всі дані, які надходять від різних фахівців, які працюють із цією дитиною для дослідження результатів. Робота всіх спеціалістів навчального закладу направлена для досягнення основної мети – самостійного життя. У той же час значна увага приділяється тому, аби допомога та підтримка у процесі навчання не перевищували, те що необхідно, інакше дитина стане надто залежною від цієї допомоги.

Робота з батьками - вплив на їх виховний потенціал, коли об'єктом уваги є не сама батьківщина, а принципи сімейного виховання. Тут необхідні вивчення сімейної атмосфери, що оточує дитину з особливими освітніми потребами його стосунків із членами родини; поглиблення психолого-педагогічних знань батьків через систему консультацій та бесід; організація спільного проведення вільного

часу дітей і батьків; захист інтересів і прав дитини. Батьки більш схильні розповідати про себе та своїх дітей тим асистентам, до яких вони відчують довіру. Поточні дослідження свідчать, що в дітей з ООП часто є багато специфічних потреб, які задовольняються групою професіоналів. Одна людина не може займатися питаннями когнітивного, рухового, соціального та комунікативного розвитку дитини. Це може зробити лише команда відповідних професіоналів, які активно співпрацюють та діляться знаннями та інформацією. Але накопичувати інформацію від професіоналів може одна людина – і це асистент вчителя з інклюзивної освіти. Однак прийняття на себе відповідальності за навчання учнів ООП в інклюзивному класі не означає роботу поодинці та повну відповідальність. Насамперед, це означає бути членом команди, працювати з колегами, бути наставником та партнером для батьків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Колір, форма, величина, число. К : Томіріс, 1997. 63 с.
2. Артемова Л.В. Вчись граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. К.: Томіріс, 1995. 112 с.
3. Баглаєва Н. І. Вимірювання цікаво і корисно. *Дошкільне виховання*, 2001. № 5. С.5-7.
4. Баглаєва Н. Розвиток логічних умінь дитини. Серіація за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі *Дошкільне виховання*, 2000. № 10. С.8-11.
5. Барабанщиків В. А. Основні напрями і тенденції розвитку психології сприйняття. М.: 1989. С. 5-14.
6. Блеч Г.О., Гладченко І.В. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю. К,: 2013. 65 с.
7. Боднар В. І. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі : навчальний посібник. Полтава : РВВ ПДАА, 2009. 354 с.
8. Бучковський Л. Виховання дитини-олігофрена. *Психологія та педагогіка*.: 2006. № 2. С.12-18.
9. Буянова Р. Сенсорний розвиток дітей. *Соціальна робота*: №12, 2006.
10. Вартан В. П. Сенсорний розвиток дошкільнят. Мн. : БрДУ, 2007. 195 с.
11. Войлокова Е. Ф. Сенсорное воспитание дошкольников с интеллектуальной недостаточностью: учебно-методическое пособие. СПб. : КАРО, 2005. 304 с.
12. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста / під заг. ред. А. Леонтьева и А. Запорожца. М.: 1994. 345 с.
13. Габова М. Знакомство детей с геометрическими фигурами. Дошкольное воспитание: 2000. № 3. С. 14-22.
14. Гаврилушкина О.П. Развитие умственно отсталых дошкольников в процессе овладения изобразительной деятельностью. М.: Педагогіка, 1982.
15. Гаспарова Е. Ведущая деятельность дошкольного возраста. *Дошкольное воспитание*.,1987. № 7. С. 45-50.

16. Гладченко І. В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з ігрової діяльності, методичні рекомендації, дидактичні матеріали) К.: 2012. 110 с.
17. Дошкільне виховання аномальних дітей. / під ред. А. П. Носкової. М. : Прогрес, 1984. 303 с.
18. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда К.Л. Асистент учителя в інклюзивному класі: Навчально-методичний посібник. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
19. Екжанова Е. А. Коррекционно-развивающее обучение и воспитание: Программа дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нарушением интеллекта. М. : Просвещение, 2005. 272 с.
20. Ельконин Д. Б. До проблеми періодизації психічного розвитку у дитячому віці. Хрестоматія з вікової та педагогічної психології. М.: МГУ, 1990, 26-31 с.
21. Ералиева С. Г. Некоторые аспекты регуляции деятельности в связи с ориентировкой во времени старших дошкольников с нарушением умственного развития. *Дефектология*. 1983. № 6. С. 52.
22. Еременко И. Г. Олигофренопедагогика: уч. пос. для вузов. Вища школа, 1985. 328 с.
23. Запорожець А. В. Сприйняття і дії. М. Прогрес, 1966. 394 с.
24. Зінченко В. П. Рухи очей і формування зорового образу. Питання психології. 1958. №5. С.4-8.
25. Интеграция и инклюзия в действии. Текст / під. ред. П. Дж. Фореман. Сидней : Harcourt Brace & Company, 2001. 576 с.
26. Інструктивно-методичний лист «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 18.05.12 р. № 1/9-384. К.: МОіН, молоді та спорту України.
27. Катаева А. А. Дошкольная олигофренопедагогика. М.: Владос, 2001. 134 с.
28. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: Наук.-метод. посіб. К.: Видавнича

- група «Атопол», 2011. 274 с.
29. Колупаєва А. А. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навч.-метод. Посібник. К.: Видавнича група «Атопол», 2015. 136 с.
 30. Колупаєва А.А. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.
 31. Колупаєва А.А., Е. А. Данілавичюте, С. В. Литовченко. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 197 с.
 32. Компанець Н. М. Проекція проблем розвитку дитини на рівні піраміди навчання Вільямса та Шеленбергера. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2017. № 1. С. 60-69.
 33. Корекційна освіта (олігофренопедагогіка) з навчального курсу Історія корекційної психопедагогіки / Укл. Людмила Загорулько, Юлія Картава. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 40 с.
 34. Курашова Р. А. Сенсорний розвиток дошкільнят. Мн.: Нове знання, 2006. 345 с.
 35. Кэрол Тингей-Михаэлис. Дети с недостатками развития : книга в помощь родителям. М. : Педагогика, 1988. 240 с.
 36. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики: учебное пособие. Донецк : Лебідь, 2002. 327 с.
 37. Лист «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» від 25.09.2012 р. № 1/9-675. К.: МОіН, молоді та спорту України.
 38. Лист МОіН, молоді та спорту України «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням» від 28.09.2012 р.
 39. Малікова Ю. В. Дидактична гра як засіб засвоєння старшими дошкільниками системи сенсорних еталонів. Дни науки 2007 : материалы III международной научно-практической конференции, 1–15 апреля 2007 г. Днепропетровск : Наука и образование, 2007. Т. 5. С. 43-45.
 40. Малікова Ю. В. До проблеми сенсорного виховання дошкільників на

- заняттях з образотворчої діяльності. Актуальні проблеми сучасних наук : теорія та практика – 2006 : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, 16–30 червня 2006 р. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. Т. 9. С. 19-21.
41. Малікова Ю. В. Корируючий характер навчання дошкільників засобам малювання. Теорія і практика управління педагогічними процесами : тези доповідей II міжнародної науково-практичної конференції. (Одеса, 27 жовтня 2005 р.). М-во освіти і науки України, Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2005. С. 26-27.
 42. Малікова Ю. В. Оволодіння дітьми старшого дошкільного віку перцептивними діями. Наукові праці : науково-методичний журнал. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2006. Т.50. Вип. 37. С. 161-165.
 43. Малікова Ю. В. Педагогічні умови сенсорного розвитку дітей старшого дошкільного віку. IV Всеукраїнські науково-практичні читання студентів і молодих науковців, присвячені педагогічній спадщині Костянтина Дмитровича Ушинського (Одеса, 16–17 травня 2006 р.). М-во освіти і науки України, Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2006. С. 93-95.
 44. Малікова Ю. В. Результати апробування педагогічних умов сенсорного розвитку дошкільників засобами образотворчого мистецтва. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. праць. Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2008. № 3.
 45. Малікова Ю. В. Сенсорне виховання в сучасній теорії і практиці дошкільної освіти. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. праць. Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. № 3-4. С. 154-159.
 46. Малікова Ю. В. Сенсорне виховання у спадщині видатних педагогів минулого. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. праць. Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. № 3-4. С. 151-153.
 47. Маллер А. Р. Навчання, виховання і трудова підготовка дітей з глибоким порушенням інтелекту. М. : Гардарика, 2000. 304 с.

48. Матвеева М. П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2005. 164 с.
49. Методичний лист «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання» від 26.07.12 р. № 1/9-529. К.: МОіН, молоді та спорту України.
50. Миронова С. П. Олігофренопедагогіка: навчальний посібник / С. П. Миронова. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2008. 204 с.
51. Миронова С. П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту: монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка Нова, 2007. 304 с.
52. Митчелл Д. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования. М.: «Перспектива», 2011. 72-81 с.
53. Міжнародний журнал цілісної освіти. Том 3. № 2. 2007.
54. Можливості щодо навчання асистентів учителя для мешканців Північної Альберти. Підготовлено для Northern Labour Market Information Clearinghouse, 2002: <https://www.nadc.gov.ab.ca/docs/clearing>.
55. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення: Математика. Підготовчий, 1-4 класи/ укладач: Ільяна В. М.: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/navchalni_programi11
56. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення: Природознавство. Підготовчий, 1-4 класи/ укладач: Андрусишина Л. Є.: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/navchalni_programi11
57. Нова українська школа: Порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
58. Омельченко І.М., Федорович Л.О. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Розвиток мовлення» для підготовчих, 1-4 класів спеціальних

- загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із затримкою психічного розвитку. К.: 2016. 187 с.
59. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник / За заг. ред. М. А. Порошенко та ін. К.: 2018. 252 с.
 60. Піаже Ж. Мова і мислення дитини. СПб : СОЮЗ, 1997. 394 с.
 61. Подд'яков М. М. Способи сенсорного виховання в дитячому садку. М.: 1965. 392 с.
 62. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загально освітніх навчальних закладах» від 15 серпня 2011 р., № 872 (Зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.), К.: Кабінет Міністрів України.
 63. Психічний розвиток немовляти / Пер. з англ. А. В. Леонової / Під заг. ред. А. В. Запорожця. М. : Психологія, 1985. 320 с.
 64. Развитие познавательных способностей в процессе дошкольного воспитания / під заг. ред. Л. А. Венгера. М. : Педагогика, 1986. 224 с.
 65. Розумово відстала дитина. Нариси вивчення особливостей вищої нервової діяльності дітей-олігофренів / Під заг ред. А. Р. Лурія. М., 1960. 335 с.
 66. С. В. Литовченко. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2013. Вип. 4(1). С. 252-260:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooor_2013_4%281%29_32
 67. Сенсорне виховання в дитячому садку / під заг. ред. М. М. Подд'якова. М.: 1969. С. 3.
 68. Сенсорне виховання в дитячому садку / під ред. М. М. Подд'якова. М.: Новий час, 1981. 414 с.
 69. Сенсорне виховання дошкільників / під ред. А. В. Запорожця. М. : Просвящение 1963. 144 с.
 70. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Частина І. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 238 с.

71. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Частина 2. Навчання і виховання дітей . К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 224 с.
72. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини. К.: Знання, 2008. 382 с.
73. Слободянюк М. А. Психологічні умови формування адекватного "Я-образу» розумово-відсталого дитини . К. : Печора, 2002. 274 с.
74. Специальная дошкольная педагогика: учебное пособие / під заг ред. Е. А. Стребелевой.М. : Академия, 2001. 312 с.
75. Стадненко Н. М. Нариси з олігофренопсихології. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2002. 154 с.
76. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / під заг. ред. А. А. Колупасової. К.: Видавнича група «Атопол», 2015. 217с.
77. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям К.:Видавництво«Радянська школа», 1984. 288 с.
78. Таранченко О. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: Навчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с.
79. Таранченко О. М. Передумови для забезпечення успішної інклюзії. Педагоги як провідники змін. Диференційоване викладання як засіб задоволення навчальних потреб усіх учнів. Диференціація змісту. Процес, кінцеві результати. Взаємозв'язок диференційованого викладання та оцінювання. К.: А.С.К., 2012. 308 с.
80. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко: <http://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/>
81. Тім Лорман. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: Практичний посібник.пер. з англ.,К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. 296 с.
82. Тригубляк О.І. Сенсорне виховання як засіб корекції психофізичного

розвитку дітей дошкільного віку (раціональне зерно): методичні рекомендації. К-П.,: 2011. 46 с.

83. Трикоз С. В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з сенсорного виховання, методичні рекомендації, дидактичні матеріали). К.: 2012 112 с.
84. Трикоз С. В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з сенсорного виховання, методичні рекомендації, дидактичні матеріали). К.:Poligrand, 2012. 110 с.
85. Трикоз С. В. Образотворча діяльність. Збірник наукових праць: Вип. 8 / під заг ред. Т. В. Сак. К., 2013 С.67-71.
86. Трикоз С. В. Педагогічні технології сенсорного виховання дошкільників з розумовою відсталістю. Вип. 8 / під заг. ред. Т. В. Сак. К., 2013. С. 93-98.
87. Трикоз С. В. Сенсорне виховання. Збірник наукових праць: Вип. 8 / під заг. ред. Т. В. Сак. К., 2013. С. 45-49.
88. Трикоз С. В. Технології формування навичок обстеження предметів на заняттях з образотворчої діяльності. Збірник наукових праць: Вип. 8 / під заг. ред. Т. В. Сак. К., 2013 С.119-123.
89. Український дефектологічний словник / під заг ред. В. І. Бондаря. К.: «Милосердя України», 2001. 212 с.
90. Фаласеніді Т. М. Стратегії навчання та педагогічна підтримка учнів з гіперактивними розладами та дефіцитом уваги в умовах загальноосвітньої школи: Методичні вказівки .Львів: Свічадо, 2016. 88 с.
91. Фромм Аллан. Азбука для родителей. Лениздат, 1991. 319 с.
92. Цікото Г. В. Проблема розумового розвитку дітей. М.: Новий час, 2000. 294 с.
93. Шпек О. Люди с умственной отсталостью. Обучение и воспитание. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 432 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЩОДЕННИК СПОСТЕРЕЖЕНЬ

Розвитку дитини

З особливими освітніми потребами

В умовах інклюзивного навчання

(прізвище, ім'я учня, клас)

(асистент вчителя)

Дата _____

№	ППП	Предмет Тема	Спостереження на уроці				
			Поведінка	Навчальна діяльність	Взаємодія з вчителями	Допомога асистента	Примітки
1.							
2.							
3.							

Результативність	
Успіхи	
Спостереження	
Спілкування з однолітками	
Спілкування з дорослими	
Навички самообслуговування	
Потреби в допомозі та підтримці асистента	

ДодатокБ

**КОМУНАЛЬНА УСТАНОВА СУМСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС №16
ІМЕНІ ОЛЕКСІЯ БРАТУШКИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ-ДОШКІЛЬНИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**
40020, Сумська обл., м. Суми, вул. Шишкіна, б.12, тел. 0542-22-54-96
e-mail : nvk16-sumy@ukr.net
ЄДПРОУ 21102348

**Індивідуальна програма розвитку
Приклада Романа Івановича**

Індивідуальна програма розвитку

1. Період виконання **2021-2022 навчальний рік**

2. Загальні відомості про учня:

Прізвище, ім'я, по батькові: **Приклад Роман Іванович**

дата народження: **12.03.2004 р.**

повне найменування загальноосвітнього навчального закладу, в якому навчається учень **Сумський навчально-виховний комплекс № 16 імені**

О. Братушки « Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад»

рік навчання – **2021-2022н.р. (11 клас)**

3. Відомості про особливості розвитку учня (особливі потреби, стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, когнітивну, емоційно-вольову сферу, навчальну діяльність)

Порядковий номер	Дата	Короткий зміст	Джерело інформації
1	Протягом року	Виховання та навчання за адаптованою програмою закладів загальної середньої освіти III ступеня. Рекомендовано використовувати як ресурс програму спеціальних закладів загальної середньої освіти III ступеня для дітей з порушенням опорно-рухового апарату за індивідуальним навчальним планом. При інклюзивному навчанні потребує 2 год.ЛФК, 2год.корекція розвитку, 1год.соціально-побутове орієнтування.	Витяг з висновку про комплексну психологічно-педагогічну оцінку розвитку дитини від 16.09.2019р.№ 652
2	Вересень	Порушення зору	Діагностичне обстеження
3	Вересень	Порушення інтелектуального розвитку легкого ступеню	Діагностичне обстеження

4. Наявний рівень знань і вмінь учня

Потенційні можливості	Потреби
Швидко втомлюється.	Чергування видів діяльності, фізкультхвилинка.
Труднощі в просторовому орієнтуванні	Робота по удосконаленню активного словника.
Пасивний словниковий запас переважає над активним	Робота по удосконаленню активного словника.
Відставання у рівні сформованості пізнавальних процесів	Підвищення рівню розвитку пізнавальних процесів

5. Додаткові освітні та соціальні потреби учня (додаткова підтримка асистента вчителя, супровід соціальним працівником, робота з вчителем – дефектологом, вчителем – логопедом тощо)

•**Так** (підтримка асистента вчителя, супровід соціальним працівником, заняття з вчителем – реабілітологом , вчителем-дефектологом)

•**Ні**

6. Психолого – педагогічна допомога, що надається під час проведення у позаурочний час корекційно – розвиткових занять

Найменування заняття	Фахівець, який проводить заняття	Місце проведення заняття	Дата проведення заняття	Періодичність
ЛФК	Крипак Ю.М. (понеділок 9 урок, середа 7 урок)	Кабінет ЛФК	Вересень-травень	2 години на тиждень
Корекція розвитку	(понеділок 7 урок, (вівторок 8 урок)	Кабінет корекційно-розвиткових занять	Вересень-травень	2 години на тиждень
Соціально-побутове орієнтування	(п'ятниця 8 урок)	Кабінет корекційно-розвиткових занять	Вересень-травень	1 година на тиждень

7. Характеристика учня

Сфери розвитку	Стисла характеристика	Заплановані дії	Очікувані результати
Емоційно-вольова	Контакт установлює легко, підтримує зоровий контакт під час спілкування. Емоційний фон позитивний, емоції відповідають ситуації. Вольові зусилля намагається проявляти під час діяльності. Темп роботи рівномірно повільний із тривалим обміркуванням.	Залучати до суспільно значущої діяльності, ураховуючи здібності та інтереси дитини.	Сприяння самопізнанню саморозвитку. Профілактика бар'єрів соціальної взаємодії та комунікації.
Фізична	М'язовий тонус кінцівок підвищений. Недостатній розвиток статокінетичних рефлексів. Займає позу сидючи, самотійної утримуючи, голову тримає по середній лінії. Вертикальне положення тіла утримує при підтримці за одну руку. Захват руками дрібних та крупних предметів викликає труднощі. Порушення слуху не спостерігалось. Навички самообслуговування частково сформовані (потребує допомоги при одяганні, взуванні, пересуванні). Функцію тазових органів контролює. Провідна рука-права.	Здійснювати здоров'язберігаючий режим. Розвивати дрібну моторику. Дотримуватися офтальмологічних вимог щодо охорони зору. При визначенні робочого місця враховувати функціональний стан зору. Формувати навички самообслуговування. Використовувати вправи для розвитку та зміцнення опорно-рухового апарату. Надавати необхідну кількість часу для пересування з місця на місце.	Розвиток рухових навичок. Досягнення нормального м'язового тону та навичок самообслуговування. Розвиток адекватних рухових відчуттів.
Мовленнєва	Розуміє звернене мовлення. Легко вступає у вербальний контакт. Відмічається спастичність артикуляційного апарату. Пасивний словник ширший за	Проводити вправи на зниження м'язового тону в артикуляційному апараті. Використовувати завдання, які вимагають виконання	Нормалізація м'язового тону в артикуляційному апараті. Розвиток дрібної моторики. Збагачення словникового запасу. Практичне засвоєння лексичних та граматичних засобів мовлення.

	активний.Складова структура слів не порушена.Виникають труднощі при узгодженні слів між собою та за відмінком.	дрібноmotorних операцій(складання мозаїки,застібання гудзиків, завязування шнурків тощо)	
Когнітивна	Пізнавальні процеси сповільнені.Концентрує увагу протягом 16 хв.Переключення на інші види діяльності уповільнені.Память мимовільна, короткотривала,зорова.Сповільнене сприймання сенсорної інформації.Мислення наочно-образне.Переважає зоровий тип сприймання.Завдання,які мають творче,нестандартне вирішення виникають труднощі.Мисленнєві операції(аналіз, синтез,порівняння,класифікація) сформовані на середньому рівні.	Розвивати пізнавальні процеси.Розвивати всі види сприймання.Розвивати довільну пам'ять, концентрацію уваги, її стійкість.Розвивати логічне мислення,швидкість мислення.Розвивати мисленнєві операції.Сенсорний розвиток.Чергувати види діяльності з метою запобігання перевтоми.	Розвиток пізнавальних процесів.Розвиток логічного мислення.Розвиток концентрації уваги на виконанні одного завдання до 20-25 хвилин.Розвиток стійкості та переключення уваги.Розвиток довільної пам'яті. Розвиток мисленнєвих операцій. Урахування уповільненості темпу мислення.
Соціальна	Соціалізована на побутовому рівні, товариська, дружлюбна. У контактах з оточуючими відчуває насторогу, заважає невпевненість у собі.	Залучення до позакласної та позашкільної роботи. Практичне засвоєння в застосуванні слів і виразів для соціальної адаптації	Формування шкільних навичок, соціальної компетентності, комунікативних умінь і навичок,впевненості в собі.

8. Навчальні предмети (у разі, коли потенційні можливості учня не дають змоги засвоїти навчальну програму, що призводить до необхідності розроблення адаптованої або модифікованої програми)

Порядковий номер	Навчальний предмет	Програма	
		адаптована	модифікована
1.	Фізична культура		+

Звільнення від вивчення окремих навчальних предметів

- Так (Фізична культура)
- Ні

9. Адаптація

Пристосування середовища: **доступність, інтенсивність освітлення, зменшення рівня шуму в класі, приміщення для усамітнення, інше**

Психолого-педагогічна адаптація: **збільшення часу для виконання завдань, чергування видів діяльності, виконання завдань за зразком, вид та частота релаксації, використання засобів концентрування уваги, інше**

Адаптація навчального матеріалу: **адаптація навчальних посібників, наочних матеріалів, картки-підказки, використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, інше**

Необхідне спеціальне обладнання:

- Так (зазначити обладнання)
- Ні

10. Індивідуальний навчальний план додається

11. Джерела інформації в процесі розроблення індивідуальної програми розвитку:

- **Висновок психолого-педагогічної консультації**
- **Попередня індивідуальна програма розвитку**
- **Батьки\опікуни**
- **Учень**
- **Інші висновки психологічного вивчення, учителя-логопеда, аналізу навчальної діяльності та спостереження класного керівника та асистента учителя**

12. Члени групи з розроблення індивідуальної програми розвитку

Прізвище, ім'я, по батькові	Найменування посади	Підпис
	Заступник директора з навчальної роботи	
	Класний керівник	
	Асистент вчителя	
	Дефектолог	
	Дефектолог	
	Психолог	
	Реабілітолог	
	Медична сестра	
	Водій автобуса	
	Вихователь супроводу	

13. Узгодження індивідуальної програми

1) батьками/законними представниками:

Прізвище, ім'я, по батькові батьків/законних представників

Батько:

Підпис _____ дата _____

14. План консультування батьків/законних представників
у процесі розроблення/виконання індивідуальної програми розвитку

Дата	Мета	Відповідальні особи
Вересень 2021	Обговорення психологічних особливостей дитини з метою ефективної розробки ІПР	Класний керівник Практичний психолог
Жовтень 2021	Корекція мисленнєвих процесів	Практичний психолог
Листопад 2021	Організація процесу підготовки домашнього завдання, створення ситуації успіху	Класний керівник
Грудень 2021	Навчальний режим учня	Практичний психолог

Директор КУ СНВК №16 СМР _____

(найменування посади директора (підпис) (ініціали, прізвище)
загальноосвітнього навчального заклада) _____ 2021_ р.

Індивідуальний розклад навчальних занять
ученика 11 класу Приклад Романа Івановича
на 2021-2022 навчальний рік

День тижня	Уроки
Понеділок	1. 2. Українська мова/літ 3. Математика 4. Хімія 5. Фізика 6. Англійська мова 7. Корекційне заняття 8. Астрономія 9. ЛФК
Вівторок	1. Інформатика(2підгр) 2. Українська мова/літ 3. Математика 4. Біологія 5. Фізика 6. Математика 7. Історія 8. Корекційне заняття
Середа	1. 2. Математика 3. Англійська мова 4. Хімія 5. Географія 6. Українська мова/літ 7. ЛФК 8. ІсторіяI/Захист ВітчизниII
Четвер	УВК
П'ятниця	1. Інформатика(2підгр) 2. Математика 3. Хімія 4. Фізика 5. Історія 6. Українська мова/літ 7. Зарубіжна література 8. Корекційне заняття

Ознайомлений та згоден _____ І.П.Приклад

Додаток В

Графік роботи асистента вчителя на тиждень

№ з/п	Форма роботи	Дні тижня					Обсяг, год.
		понеділок	вівторок	середа	четвер	п'ятниця	
		08:00-14:00	10:00-16:00	10:00-16:00	09:00-15:00	11:00-17:00	
1	Навчальна робота	09:00-12:00	10:00-13:00	10:00-13:00	9:00-13:00	11:00-14:00	16
2	Індивідуальний супровід	08.00-09:00	13:00-14:00	14:00-15:00	13:00-14:00	—	4
3	Виховна робота	—	15:00-16:00	—	—	15:00-16:00	2
4	Співпраця з педагогами	12:00-13:00	—	—	—	—	1
5	Співпраця з батьками	—	—	15:00-16:00	—	16:00-17:00	2
	Обсяг, год.	5	5	5	5	5	25